

God. 37., br. 1., 1.-328.

Zagreb, 2005.

UDK: 94(73=163.42)"1941/1947"

325.2 (73=163.42) : 32

32-05 ERIČ

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 30. 4. 2004.

Prihvaćeno: 30. 5. 2005.

Prilog povijesti hrvatskog iseljenništva u Sjedinjenim Američkim Državama 1941.-1947.

JERE JAREB

Loretto, Pennsylvania, SAD

Autor obrađuje političko djelovanje onog dijela hrvatskih emigranata SAD-a koji su se tijekom i nakon Drugog svjetskog rata dosljedno zalagali za uspostavu samostalne hrvatske države. Riječ je o osobama koje su prije Drugog svjetskog rata pripadale različitim političkim skupinama (Hrvatski domobran, Hrvatsko kolo) i drugim organizacijama američkih Hrvata. Te su organizacije imale različite poglede na budućnost Hrvatske, a neke od njih su tijekom Drugog svjetskog rata podržavale i partizanski pokret u Hrvatskoj. Tijekom rata došlo je do povezivanja tih pojedinaca i skupina te do stvaranja novih organizacija. Poticaj njihovu nastanku bila je želja za uspostavom slobodne i neovisne hrvatske države te protivljenje obnovi jugoslavenske države. Uz to je bio prisutan i snažan protukomunistički naboje. Autor problematiku pristupa kroz prizmu djelovanja istaknutog hrvatskog iseljenika i nekadašnjeg pripadnika Hrvatskog domobrana Rudolfa Erića.

Ključne riječi: hrvatsko iseljenništvo, politička djelatnost, SAD, Drugi svjetski rat, samostalna hrvatska država

Uvod

Ovaj je prilog pisan uglavnom na temelju ostavštine Rudolfa Erića (1905.-1982.). Erić se je doselio u SAD k svojim roditeljima u Akron, država Ohio, u drugoj polovici 1920-ih godina. Od tada do svoje smrti bio je aktivan u hrvatskim organizacijama u SAD koje su se borile za uspostavu samostalne hrvatske države. Erićevu ostavštinu predala mi je njegova udovica Mila (1909.-1999.) sa željom da napišem njegov životopis. Ovaj je prilog dio jednog poglavlja iz nedovršenog životopisa hrvatskog borca Rudolfa Erića.

Raspustom Hrvatskog Domobrana u svibnju 1941. i kasnijom istragom, od veljače 1942., njegovog djelovanja sa strane američkih vlasti te prestankom izlaženja tjednika *Nezavisna Hrvatska Država*, također u veljači 1942., zadat je veliki udarac hrvatskim narodnjačkim snagama u Sjedinjenim Američkim Državama. Zapravo poslije toga i ne postoji jedna jaka hrvatska

narodnjačka organizacija u Sjedinjenim Američkim Državama. Narodnjačke su snage razbijene i nepovezane. Ta će činjenica biti uzrokom, da će dr. Ivan Šubašić, ban Banovine Hrvatske, koji je došao u Sjedinjene Američke Države u studenome 1941., provesti uspješno svoju nesretnu politiku jugoslavenstva i suradnje s hrvatskim komunistima u Sjedinjenim Američkim Državama. On će uvelike omogućiti, da komunisti postanu glavnim čimbenikom među hrvatskim iseljenicima u toku i koncem Drugog Svjetskog rata.

Razbijeni hrvatski narodnjaci početak će se opet okupljati od 3. rujna 1943. odnosno od veljače 1944. Bit će tegoban put, dok se organiziraju Ujedinjeni Hrvati Amerike 17. ožujka 1946., dakle bit će potrebno preko dvije godine dana dok se opet okupe hrvatski narodnjaci. Ali teret prošlosti i političko taktiziranje Dra Vlatka Mačeka dovest će, da se taj zajednički nastup i rad počne opet drobiti u ljetu 1948.

Konac rata doveo je u Hrvatskoj na vlasti komunistički režim. Mnogi Hrvati napuštaju svoje domove i postaju političkim izbjeglicama u europskim državama, potrebni pomoći da mogu preživjeti. Iseljena Hrvatska i tu će nastojati pružiti bratsku ruku hrvatskoj izbjegličkoj sirotinji.

Rudolf Erić uzeo je vidnog učešća u svim ovim ratnim i poratnim sumnjama i događajima, uvijek se držeći načela: pomoći svaku hrvatsku akciju kojoj je cilj demokratska samostalna hrvatska država. Od bivšeg vodstva Hrvatskog Domobrana Erić će biti najaktivnija osoba u tim događajima i takav će ostati do svoje smrti.

Hrvatsko američki građanski klub u Akronu

U svibnju 1941., prigodom raspuštanja organizacije Hrvatskog Domobrana, glavno starješinstvo je savjetovalo, da bivši članovi domobrana ostanu na okupu i organiziraju usvojim naseljima športske ili građanske klubove. Osnivačka skupština Hrvatsko Američkog Građanskog Kluba u Akronu održana je 3. kolovoza 1941. i na njoj je bio izabran predsjednikom kluba Rudolf Erić, a Mirko Jalšić, Erićev dugogodišnji prijatelj, tajnikom. Obojica su nastavila obnašati te iste dužnosti za cijelo vrijeme postojanja kluba od 1941. do 1951. Rudolf Erić, pozdravljajući prisutne na osnivačkom sastanku od 3. kolovoza 1941., naglasio je, "da mu je veoma mило što se odlučimo organizirati Građanski Klub, da tako bolje možemo – uz klubove drugih narodnosti – i mi Hrvati sudjelovati u javnom životu i radu za boljitak svih građana grada Akrona uopće, a prema mogućnosti i svih građana Sjedinjenih Država napose. Naša dužnost i zadatak u kraćim potezima neka bude ovo:

Prvo: Privesti u ovaj klub sve Hrvate i Hrvatice dobrog glasa i značaja, koji su vjerni i odani poretku i ustavu ove naše nove domovine Amerike.

Drugo: Nastojati pronaći među Hrvatima u Akronu – odnosno Summit County (Kotaru) – sve one koji do sada, iz bilo kojih razloga, nisu postali građani Sjedinjenih Država; poticati ih, podučavati i pružiti im svaku moguću pomoć, da učine svoju dužnost i postanu građani Sjedinjenih Država.

*Rudolf Erić u odori pripadnika Hrvatskog
domobrana na fotografiji snimljenoj
prije 1941. godine*

Treće: Tumačiti članstvu kluba građanska prava i dužnosti nalazeći se u granicama ustava i zakona Sjedinjenih Država.

Četvrto: Isticati svoje narodno hrvatsko ime u svakom našem nastupu i radu; širiti međusobno slogu i bratsku ljubav u duhu Demokratskih Načela.

Peto: Strogo paziti, da svaki član kluba jest, i da ostane, vjeran i odan ustavu i zakonima Sjedinjenih Država. Dokaže li se protivno za bilo kojeg člana ovoga kluba, imade se dotičnog smjesta isključiti iz kluba.”¹

Na drugom redovitom sastanku kluba, održanom 5. listopada 1941., kojem je prisustvovao “veći broj” osoba, koji još nisu bili članovi kluba, jednoglasno je zaključeno, “da ljudi komunističkih nazora nemaju mjesta u H.A.G. klubu”. Na tom sastanku bio je prisutan i Msgr. Mijo Domladovac, župnik hrvatske katoličke župe Krista Kralja u Akronu, i savjetovao, da se klub zakonski uknjiži i dobije svoju Povelju (Charter) rada. Prijedlog je bio jednoglasno prihvaćen.²

Croatian American Citizens Club ispunio je zakonske papire za uknjiženje kao organizacija bez dobitka (corporation not for profit) 30. studenog 1941. Kao članovi utemeljitelji (incorporators) potpisani su: Msgr. M. B. Domladovac, Rudolf Erić i Mirko Jalšić, a kao povjerenici (trustees) organizacije: Emil Vargović, Ivan Tominac, Albina Mehalić i Petar Krunić. Kao ciljevi kluba stilizirane su na engleskom u šest točaka ideje, koje je iznio Rudolf Erić na osnivačkoj skupštini.³

¹ *Zapisnička Knjiga Hrvatsko-Američkog Građanskog Kluba u Akronu, Ohio*, 1-2. *Zapisnička Knjiga*, kako ćemo je nadalje navoditi u bilješkama, obuhvaća zapisnike svih sjednica od 3. kolovoza 1941. do 2. listopada 1949., na stranicama 1. – 100.

² Isto, 4 – 5.

³ Kopija *Articles of Incorporation* priložena je *Zapisničkoj knjizi*. Istoj knjizi također su priložena *Pravila Hrvatskog Američkog Građanskog Kluba* u nacrtu i u konačnom obliku.

Na sjednici kluba od 7. prosinca 1941. predsjednik Erić obavijestio je prisutne, da je Povelja (Charter) stigla od državnog tajništva države Ohio, iz Columbusa, "da se slobodno organiziramo i djelujemo pod imenom "Croatian-American Citizens Club".⁴

Hrvatsko Američki Građanski Klub bila je temeljna organizacija Erićevog rada u Akronu od 1941. do 1951., te upravo odskočna daska za suradnju na širem planu hrvatskog iseljenništva, posebice od listopada 1944. do 1951., kako ćemo vidjeti. Klub će također biti temeljem Erićevog zamašnog rada u pomaganju hrvatskih izbjeglica rasutih po izbjegličkim logorima Austrije, Italije i Njemačke.

Šesta konvencija Hrvatske bratske zajednice

Šesta konvencija Hrvatske Bratske Zajednice, održana u Chicagu početkom rujna 1943., predstavlja najdublji pad hrvatskih narodnih interesa među hrvatskim iseljenicima tokom Drugog svjetskog rata i ujedno najveći uspjeh politike jugoslavenstva i suradnje s komunistima dr. Ivana Šubašića, bana Banovine Hrvatske i predstavnika Hrvatske Seljačke Stranke u Sjedinjenim Američkim Državama. Prije nego progovorimo o konvenciji, potrebno je ukratko spomenuti najvažnije korake te politike.

Dr. Ivan Šubašić boravio je u Sjedinjenim Američkim Državama od 4. studenoga 1941. do 7. svibnja 1944. Kroz te dvije i pol godine uspio je skrenuti iseljenu Hrvatsku u jugoslavenske vode i u suradnju s komunistima. Nije mu to bilo lako i vjerojatno mu ne bi bilo ni uspjelo, da Sjedinjene Američke Države nisu ušle u rat u prosincu 1941. Budući da su Sjedinjene Države ulaskom u rat postale saveznikom Engleske, Sovjetskog Saveza i svih izbjegličkih vlada – uključujući i jugoslavensku vladu – smještenih u Londonu, smatralo se je protuamerički podupirati postojanje samostalne hrvatske države, koja je bila ostvarena u sklopu njemačkog ratnog saveza. Ratna psihoza gurala je i konačno dovela mnoge hrvatske narodnjake na Šubašićev put jugoslavenstva i suradnje s komunistima.

Prvi javni nastup Dra Ivana Šubašića bio je na Narodnom Zboru Hrvatskih Iseljenika, koji je organizirala Hrvatska Bratska Zajednica u Pittsburghu 16. studenog 1941. Prije zbora bilo je savjetovano Dru Šubašiću, da u svom govoru ne spominje ni Jugoslaviju ni kralja. Šubašić se nije držao toga savjeta i otvoreno je nastupio jugoslavenski naglašavajući, da je program Hrvatske Seljačke Stranke bio i ostaje, "... slobodan hrvatski narod u slobodnoj Hrvatskoj a u velikoj i moćnoj zajednici Južnih Slavena – Jugoslaviji".⁵ Poslije toga od Šubašića se sve više udaljava predsjednik Hrvatske Bratske Zajednice, Ivan Butković, objavivši i članak u *Zajedničaru*, "Zbogom Bane", i Dr. Dinko Tomašić, sveučilišni profesor i ugledni član Hrvatske Seljačke Stranke.⁶

⁴ *Zapisnička Knjiga*, 8.

⁵ Dragovan ŠEPIĆ, *Vlada Ivana Šubašića*, Zagreb 1983., 36.

⁶ Isto, 38.

Iako je izgledalo, da bi Šubašićeva politika među hrvatskim iseljenicima mogla doživjeti neuspjeh, ratna psihoza uvelike joj je pomogla. Tokom lipnja i srpnja 1942., kralj Jugoslavije, Petar II Karađorđević, posjetio je Sjedinjene Američke Države. Na Šubašićev pritisak bila je organizirana hrvatska delegacija, da posjeti kralja u New Yorku i preda mu spomenicu. "Šubašić je imao muke dok je vodstvo Hrvatske Bratske Zajednice nagovorio da se poklone kralju... Sa Butkovićem, predsjednikom Bratske zajednice bilo je najteže".⁷ Na čelu delegacije, koja je posjetila kralja 6. srpnja 1942., bio je Ivan Butković, a u njoj su također bili i predstavnici hrvatskih komunista Stjepan Lojen i Antun Mlinarić. U predanoj spomenici delegati, "pozdravljaju kralja, podržavaju njegove izjave o potrebi sloge Srba, Hrvata i Slovenaca o stvaranju bolje i sretnije Jugoslavije, te izražavaju spremnost za suradnju sa Srbima i Slovencima. Kao svoje uzore ističu naš zajednički ponos Dražu Mihailovića sa junačkim četnicima i dr. Vladimira Mačeka sa njegovim zbijenim redovima u zajedničkoj borbi protiv najvećeg neprijatelja čovječanstva".⁸

Poslije posjete hrvatske delegacije kralja Petru II, Šubašić je povjerljivo razgovarao s delegatima i uspio ih nagovoriti na zajednički javni nastup svih hrvatskih organizacija u Sjedinjenim Američkim Državama. Javna manifestacija tog zajedničkog hrvatskog nastupa trebao je biti Kongres Američkih Hrvata. Tokom tih razgovora izabran je i inicijativni ili privremeni odbor, koji je trebao "izvršiti organizacione pripreme i odrediti datum i mjesto gdje će se kongres održavati". Privremeni odbor bio je konstituiran u Pittsburghu u prostorijama Hrvatske Bratske Zajednice 15. srpnja 1942. pod predsjedništvom Ivana Butkovića. Jedan od pomoćnih tajnika privremenog odbora postao je Stjepan Lojen. Šubašić je kongresu pridavao "izvanrednu važnost".⁹

Poslije raznih poteškoća i odgađanja, o kojima nije potrebno pisati na ovom mjestu, proglasom izdanim u Pittsburghu 29. studenog 1942. bio je sazvan Kongres Američkih Hrvata na zasjedanje u Chicagu 20. i 21. veljače 1943.¹⁰ Desetak dana prije početka kongresa, u veljači 1943., Stjepan Lojen, vođa hrvatskih komunista, dvokratno je pregovarao u New Yorku s Dr. Ivanom Šubašićem o sastavu glavne rezolucije i kongresnim pozdravima. Prvog dana tih pregovora postignut je sporazum između Šubašića i Lojena o glavnoj rezoluciji te o posebnim pozdravima, koje će kongres uputiti Titu i Dr. Mačeku. Taj je sporazum skoro propao, jer je Dr. Juraj Krnjević iz Londona poslao Šubašiću brzojav u kojem traži, da "Kongres američkih Hrvata ne smije pozdraviti Tita niti dati podršku Antifašističkom vijeću narodnog oslobođe-

⁷ Isto, 69.

⁸ Isto, 70, prema *Zajedničaru* od 15. srpnja 1942.; *Unconquerable: A review of the historic visit to the United States and Canada which was made during June and July 1942., by His Majesty Peter II King of Yugoslavia (s.l., 1942.)*, pod datumom od 6. srpnja: knjiga nije paginirana.

⁹ D. ŠEPIĆ, n. dj., 73; Stjepan LOJEN, *Uspomene jednog iseljenika*, Zagreb, 1963., 228. – 229; Mark Vinski, tajnik Privremenog Odbora, Pismo uglednim Hrvatima sa sastanka u Pittsburghu 15. srpnja 1942., *Spomen-Knjiga Američko-Hrvatskog Kongresa* (dalje: *Spomen-Knjiga*), Narodno Vijeće Američkih Hrvata, Pittsburgh 1943., 6. – 9.

¹⁰ *Spomen-Knjiga*, 11. – 14.

nja” i “ukoliko pak Kongres neće da pozdravi Dražu Mihailovića, ne smije ga ni napasti”. U nastavku pregovora s Lojenom Šubašić je pristao, da se pozdravi borce Narodno Oslobodilačke Vojske bez spominjanja Tita, ali je Lojenu izgledalo da i taj sporazum Šubašić želi izigrati.¹¹

Kako je bilo planirano, Kongres Američkih Hrvata održan je u Chicagu, 20. i 21. veljače 1943., u prisutnosti 927 delegata raznih hrvatskih organizacija u Sjedinjenim Američkim Državama. Bez sumnje glavnim govornikom bio je Ban dr. Ivan Šubašić, tumačeći politiku Hrvatske Seljačke Stranke u jugoslavenskom smislu i pozdravljajući narodno-oslobodilačku vojsku. Iz Rezolucije potrebno je navesti tri bitne točke. O Nezavisnoj Državi Hrvatskoj Rezolucija kaže: “Najžešće osuđujemo zloglasnog izdajicu Pavelića i njegove ustaške bande, i protestiramo protiv cijepanja države Jugoslavije, protiv zavođenja svih kvizlinskih režima i protiv svih zločina koje izvađaju nacisti i fašisti nad južnoslavenskim narodima”. Rezolucija ističe Jugoslaviju kao cilj hrvatske narodne borbe: “Hrvatski narod dokazivao je prošlosti, i dokazuje sada, da želi da zajedno živi sa južnoslavenskim narodima: Srbima, Slovencima, a prema prilikama i sa Bugarima, u slobodnoj i ravnopravnoj državi, koja mora biti stvorena samo na principima federacije sa najpunijom demokracijom”. Rezolucija pozdravlja također borce narodno-oslobodilačke vojske: “Kao Amerikanci hrvatskog podrijetla, posebno pozdravljamo sve borce u hrvatskim zemljama – Hrvate i Srbe – koji zajedno sa slovenskim borcima sačinjavaju Narodnu Oslobodilačku Vojsku Jugoslavije. Odajemo našu počast svim onim junačkim borcima koji su pali u borbi za oslobođenje svoje rodne grude od tuđinskih okupatora i domaćih izdajica, kao i onima koji čame u neprijateljskim tamnicama i koncentracionim logorima, sa hrvatskim narodnim vođom dr. Vlatkom Mačekom na čelu”.

Kako je bilo dogovoreno između Lojena i Šubašića, upućen je pozdrav dr. Mačeku, u kojem se kaže: “Vaše vodstvo bilo je u glavnom jedan veličanstven primjer patnje i stradanja protiv svake sile...Mi smo sigurni da činite sve da narodna borba bude jedan jedinstveni odraz duha i snage narodne u njegovim sadašnjim aktivnim i otvorenim borbama protiv svih neprijatelja”. U pozdravu partizanima delegati i delegatice, “toplo pozdravljaju Anti-Fašističko Vijeće i Narodno-Oslobodilačku Vojsku Jugoslavije, i preko njih sav naš hrvatski, srpski i slovenski narod, koji se junački bori i daje svoje živote za oslobođenje svoje domovine od tuđih okupatora i domaćih izdajica” Na koncu je Kongres izabrao Hrvatsko Narodno Vijeće, čijim je predsjednikom postao Zlatko Baloković, prvim potpredsjednikom Ivan Butković, a tajnikom Ivan Ladešić.¹²

Na 7. kolovoza 1943. predstavnici Hrvatskog Američkog Kongresa, Srpskog Vidovdanskog Kongresa i Američkog Slovenskog Kongresa sastali su se u Clevelandu i osnovali Ujedinjeni Odbor Južno-Slavenskih Amerikanaca pod predsjedništvom Louisa Adamića.¹³

¹¹ S. LOJEN, n. dj., 231. – 238; D. ŠEPIĆ, n. dj., 101 – 103.

¹² *Spomen-Knjiga*, 55. – 57., 73. – 74., 77. i 79; S. LOJEN, n. dj., 238. – 248; D. ŠEPIĆ, n. dj., 103. – 106.

¹³ *Spomen-Knjiga*, 90.; Filip VUKELIĆ, *Kratki Pregled Povijesti Hrvatske Bratske Zajednice 1894 – 1949.*, Hrvatska bratska zajednica, Pittsburgh 1949., 86. – 87; S. LOJEN, n. dj., 248 – 251.

Bez sumnje Stjepan Lojen, skupno s ostalim komunistima, bio je najvažniji čimbenik Hrvatskog Narodnog Vijeća i Ujedinjenog Odbora Južno-slavenskih Amerikanaca. Predstavnici organizacija Hrvatske Seljačke Stranke u Sjedinjenim Američkim Državama, vođeni od Petra Radića, po savjetu dr. Šubašića slijepo su slijedili komunističko vodstvo.

Na 31. kolovoza 1943. u prisutnosti 282 delegata otvorena je Šesta Konvencija Hrvatske Bratske Zajednice u Chicagu. Konvenciji je prisustvovao kao delegat i Rudolf Erić. Kao što je uobičajeno, nekoliko mjeseci prije konvencije izabrani delegati počeli su se organizirati u razne grupe. Hrvatski Narodni Zajedničari organizirali su se na sastanku u Chicagu 24. travnja 1943. i počeli izdavati na 12. svibnja 1943. svoju povremenu novinu *Glasilo Hrvatskih Narodnih Zajedničara*. U ovoj su grupi bili okupljeni delegati, koji su tražili hrvatsku državnu samostalnost i njoj je pripadao Rudolf Erić. Iz ove grupe očito potječe proglas: *Braćo Zajedničari i Sestre zajedničarke, Američki Hrvati i Hrvatice, Dignite svoj glas za Slobodnu i Nezavisnu Hrvatsku Republiku*, koga je izdao Odbor Američkih Hrvata Zajedničara za Republiku u Hrvatskoj. U tome proglasu stoji među ostalim:

“Dakle, izjavimo se svi, složno i jednoglasno, za Slobodu i Nezavisnu Republiku u Hrvatskoj. Hrvatski narod u svim svojim zemljama može očekivati svoj spas samo od svoje nezavisnosti, slobode i republikanskog uređenja. On, samo on, mora biti jedini gospodar u svojoj državi, i nad njime ne smije biti drugog gospodara. Sve ostalo su prazne riječi ili smišljena varka, čije kobne posljedice smo imali prilike iskusiti poslije 1918., te čitavih 20 godina. Čast drugim narodima, ali mi ne odustajemo od zahtjeva svoje slobode i nezavisnosti:

S toga neka Šesta Konvencija HBZ, kao Sabor Iseljene Hrvatske, poprimi rezoluciju sa zahtjevom, da se nakon pobjede Saveznika uspostavi slobodna i Nezavisna Hrvatska Republika. Također neka konvencija pošalje u Washington delegaciju, koja će podastrijeti Predsjedniku Rooseveltu tu želju Američkih Hrvata, te da ga zamole, da preuzme na sebe zaštitu Hrvatske Republike i zastupanje njezinih interesa na mirovnoj konferenciji. Nema dvojbe, da će Predsjednik Roosevelt, kao vođa svjetske demokracije, ovoj želji udovoljiti, ili pak na koji drugi način izraziti svoju blagonaklonost prema slobodnoj i demokratskoj Hrvatskoj Republici”.¹⁴

Ova grupa zajedničara se je raspala na početku same konvencije i većina njezinih članova pridružila se je delegatima organiziranim pod imenom Hrvatski Narodni Blok.

Druga grupa narodnjaka organizirala je Hrvatski Narodni Blok, koji je izgleda bio neutralan s obzirom na hrvatsku politiku, i na konvenciji postao predstavnikom narodnjaka pod vodstvom Ivana Butkovića.

Treća grupa bila je poznata pod imenom Narodna Seljačka Grupa odnosno Napredni Zajedničari, vođena od komunista i pomagana od delega-

¹⁴ Proglas je tiskan na četiri nepaginirane stranice, jednom listu. Citirani tekst je na prvoj stranici.

ta, koji su pripadali Hrvatskoj Seljačkoj Stranci i slijedili upute dr. Ivana Šubašića. Ta je grupa bila poduprta također o od priličnog broja nezavisnih delegata, koji nisu pripadali nijednoj skupini. Na čelu grupe bio je Vjekoslav Mandić, kasniji dugogodišnji predsjednik Hrvatske Bratske Zajednice, koji je prvog dana bio izabran predsjedateljem konvencije.

Drugog dana konvencije, na prijedpodnevnom zasjedanju 1. rujna, predsjedatelj Vjekoslav Mandić predložio je, da se pozove bana dr. Ivana Šubašića da oslovi konvenciju. Rudolf Erić je govorio protiv poziva dr. Ivana Šubašića, te je došlo do glasovanja. Oko dvije trećine delegata glasovalo je da se Šubašić pozove, a oko trećine protiv poziva. Šubašić je na poslijepodnevnom zasjedanju oslovio konvenciju u jugoslavenskom duhu. Kod njegovog ulaska u dvoranu delegati su se digli, da ga pozdrave, ali Erić i delegati Valentin Suša iz Chicaga, koji su sjedili u prvom redu, ostali su sjediti u znak protesta. Skoro četrdeset godina kasnije, nekoliko mjeseci pred smrt, Erić bilježi: "Ban me je oštro gledao, jer su me valjda istaknuli. Što se tiče bana kao osobe, zgodan rastom, crne zalizane kose, ugodne vanjštine, ali govor jugoslava – a ne Hrvata".¹⁵

Konvencija je u opširnoj rezoluciji istaknula da, "podupire odluke Kongresa Američkih Hrvata i poziva sve svoje odsjeke i članstvo, da bratski surađuju sa svim ostalim američko-hrvatskim organizacijama za provođenje tih odluka u djelo".¹⁶ Prema Stjepanu Lojenu rezolucija je bila usvojena "sa 259 protiv i 22 glasa za".¹⁷ što bez sumnje predstavlja najdublji pad Iseljene Hrvatske za vrijeme Drugog svjetskog rata i najveći uspjeh nesretne politike Dr. Ivana Šubašića. Pored svjetskih državnika, konvencija je poslala pozdrave: Dr. Ivanu Ribaru, predsjedniku Antifašističkog Vijeća Jugoslavije, Vladimiru Nazoru, predsjedniku Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Hrvatske, i dr. Vlatku Mačeku, "na osnovu kompromisa što je postignut još na Kongresu Američkih Hrvata", piše Stjepan Lojen. U pozdravu Dr. Ivanu Ribaru stoji među ostalim i slijedeće: "Kao Amerikanci hrvatskog porijekla posebno pozdravljamo Narodnooslobodilačku vojsku, u kojoj se sa besprimjernim junaštvom zajednički bore Hrvati, Srbi i Slovenci za svoju slobodu i za pobjedu Udruženih nacija nad zvjerskim fašizmom. Najžešće osuđujemo izdajicu Pavelića i ostale sluge Hitlera i obavezujemo se da ćemo moralno i materijalno podupirati borbu našeg hrvatskog i ostalih naroda Jugoslavije, tako da što prije izvojšte svoju slobodu i uspostave zajedničku državu, u kojoj će svi narodi imati jednaka prava i jednake dužnosti".¹⁸

Izbori za glavni odbor također su donijeli poraz hrvatskim narodnjacima, zahvaljujući opet Šubašićevoj politici. Zapravo jedina značajna pobjeda Hrvatskog Narodnog Bloka bila je ponovni izbor Ivana Butkovića za predsjednika Hrvatske Bratske Zajednice s jednim glasom većine. Butković

¹⁵ Bilješke R. Erića, 34 – 36.

¹⁶ F. VUKELIĆ, n. dj., 88.

¹⁷ S. LOJEN, n. dj., 256.

¹⁸ Isto, 258.

je dobio 138 glasova, a njegov protivnik Vjekoslav Mandić 137 glasova. Veliki poraz kod tih izbora bio je da je Filip Vukelić bio izabran urednikom Zajedničara sa tri glasa većine. Vukelić je dobio 139 glasova, a Milan Petrak, dugogodišnji urednik Zajedničara i kandidat Hrvatskog Narodnog Bloka, 136 glasova.¹⁹

Sigurno se je ovakav razvoj prilika morao duboko usjeći u sjećanje Rudolfa Erića i on će, četrdeset godina kasnije, pripisivati uspjeh hrvatskih komunista ratnoj psihozi, zastrašenosti hrvatskih svjesnih delegata i politici dr. Ivana Šubašića.²⁰

Poslije konvencije zavladao je malodušje i pasivnost među hrvatskim narodnjacima u Americi. Na sjednici Hrvatsko Američkog Građanskog Kluba u Akronu, održanoj 3. lipnja 1943., predsjednik Rudolf Erić, "primjećuje, da članovi kluba ne posjećuju zadnjih nekoliko sjednica u dovoljnom broju i prema tome aktivnost kluba stalno pada. Želio bi, da prisutni članovi izraze svoje mišljenje i stvore zaključak što da se učini. Da li ćemo i dalje ovako labavo podržavati klub, ili ćemo klub raspustiti dok traje ratno vrijeme, pak onda i opet nastaviti sa radom".²¹ Zaključak sjednice od 5. prosinca 1943. bio je, da klub ipak nastavi radom "prema mogućnostima".²²

Okupljanje narodnih snaga 1943. – 1947.

Bilo je među američkim Hrvatima osoba, koje su nastojale spriječiti, da Hrvatska Bratska Zajednica zaluta jugoslavenskim putem i pade u ruke hrvatskih komunista. Dr. Dinko Tomašić, ugledni pristaša Hrvatske Seljačke Stranke, nastojao je od dolaska Dr. Ivana Šubašića u Sjedinjene Američke Države, odvratiti pristaše Hrvatske Seljačke Stranke od jugoslavenskog puta i suradnje s komunistima. U jednom pismu Josipu Kraji, Dinko Tomašić u prosincu 1942. piše: "moramo biti na oprezu, da ne padnemo na lijepak komunistima, kao "svijetli" (to jest ban Šubašić) i Butković".²³ Milan Petrak, urednik Zajedničara, nije surađivao ni u pripremama ni u radu Kongresa Američkih Hrvata i osuđivao je njegove zaključke. Hrvatska Katolička Zajednica kao i skoro sve hrvatske katoličke župe osuđivali su rad i nastup Kongresa Američkih Hrvata.

Monsignor Ivan Stipanović pozvao je tiskanim proglasom svjesne hrvatske rodoljube na sastanak 3. rujna 1943. u Chicago, u isto vrijeme kada se je održavala i konvencija Hrvatske Bratske Zajednice. U proglasu među ostalim stoji: "...Mila Hrvatska Mati, pozivljem one i sam one, koji Te nesebično ljube i koji su u sadašnjosti i prošlosti žrtvovali za Tebe, na sastanak i dogo-

¹⁹ Isto, 259. – 260.

²⁰ Bilješke R. Erića, 24. – 26.

²¹ *Zapisnička Knjiga*, 32.

²² Isto, 34.

²³ D. Tomašić Josipu Kraji; prosinca 1942: odgovor na Krajino pismo od 8.XII.1942. Josip Kraja (1891.-1979.) stavio mi je na raspolaganje svoju korespondenciju.

vlč. Ivan Stipanović

vor u onom istom Chicagu, gdje pred sedam mjeseci komunistički nevaljalci i neki sirotani bez kompasa povezu Te, Stara Hrvatska, uz kolo ropstva. Atlantski Charter (Povelja) obećava Ti, Stara Majko, slobodu, slobodu i potpunu SLOBODU”.²⁴ Rezultat toga Stipanovićevog proglasa bio je, da se je nekoliko hrvatskih svećenika sastalo, “3. rujna 1943. u Sherman hotelu u Chicagu i utemeljili, Vrhovno Vijeće Američkih Hrvata. Msgr. Ivan Stipanović izabran je predsjednikom, pisac (Velečasni fra Silvije Grubišić), po njegovoj želji, tajnikom. Stavili su sebi zadaću: Obavještavati američku javnost o težnjama i pravima hrvatskoga naroda”.²⁵

Nije mi poznato je li Vrhovno Vijeće pokazalo kakav znak života između rujna 1943. i veljače 1944. Ivan Stipanović, predsjednik Vrhovnog Vijeća, u proglasu, “Ozbiljni ljudi na ozbiljnom poslu”, u veljači 1944., poziva na okup američke Hrvate i Hrvatice i postavlja pred njih dva zadatka:

“Vrhovno Vijeće Američkih Hrvata provest će ujedinjenje američkih Hrvata i Hrvatice kao američkih građana i građanki na demokratskom temelju. To će, u prvom redu, koristiti samoj našoj Americi, njezinim demokratskim ustanovama i praktičnom radu od strane ujedinjenih Hrvata za pobjedonosni konac rata...

U drugom redu, okupljeni naš narod oko svog Vrhovnog Vijeća, reprezentativnog svog tijela, u pravo će vrijeme i na svaki pošten i demokratski način tražiti, da Hrvatska bude, ne samo ‘slobodna’ kao nečija snaha u tuđoj kući,

²⁴ Ivan STIPANOVIĆ, *Pismo Hrvatskoj Majci-Domovini*. Tiskani, nedatirani, proglas.

²⁵ Silvije GRUBIŠIĆ, *Od pradomovine do domovine: Hrvatska pripovijest od 520. godine prije Krista do 1976. poslije Krista*, Chicago, 1979., 294.

nego najprije svoja, samostalna, suverena i međunarodno priznata država, koja kao država može, ako njezin narod slobodno odluči, stupati i u federacije i konfederacije s drugim državama na jednakopravnoj osnovici.”²⁶

Poslije Stipanovićevog proglašenja od 8. veljače 1944. opet je nastao zastoj od nekoliko mjeseci. Na poziv Vrhovnog Vijeća održan je sastanak u Clevelandu 2. svibnja 1944. “Sastanku su prisustvovali i članovi Hrvatskog Kola, među njima Ivan Krešić... Tom je prilikom izjavljeno: “...nakon što su popucale verige bivše države, u koje je preko dva decenija Hrvatski narod bio okovan, gdje je bio ugnjetavan i progonjen, nitko nema prava tražiti, da se ponovno u ropske lance veže Hrvatski narod, zasebna narodna jedinica, i kao takav ima bogodano pravi živjeti u svojoj samostalnoj državi; u koju se imaju okupiti sve zemlje: geografski, historički i etnološki hrvatske. Krešić i Josip Kraja izabrani su u prošireni odbor Vijeća.”²⁷

Odmah poslije sastanka u Clevelandu od 2. svibnja 1944. proširila se je vijest, da hrvatsko svećenstvo priprema saziv jednog hrvatskog skupa. Na sjednici Hrvatsko Američkog Građanskog Kluba u Akronu od 7. svibnja 1944. Rudolf Erić govori članstvu o pripremama hrvatskog svećenstva u Americi, “da sazove Svehrvatski Narodni Zbor, kao odgovor tzv. progresivcima, koji si uzeše pravo pred američkom javnošću govoriti u naše ime. Naglašuje pak, da budemo oprezni i, ako je dobra stvar, surađivat ćemo”²⁸ Na sjednici kluba od 1. listopada 1944. raspravljalo se je o zboru, kojeg je sazvalo Vrhovno Vijeće Američkih Hrvata za 18. listopada 1944. u Clevelandu. Predsjednik Rudolf Erić, “veli, da je to tek javljeno kroz novine, dok službeno nismo pozvani, a na vama je da odlučite, hoćemo li ili ne slati zastupnika našeg kluba. Jelšić predlaže, da ostanemo neutralni, dok svaku dobru stvar mi ćemo i opet pomoći. Slijedi glasovanje: da ostanemo neutralni palo je 10 glasova, da sudjelujemo palo je 14 glasova. Za zastupnika biran je brat Erić”²⁹ Zbor u Clevelandu od 18. listopada 1944. predstavlja drugi korak o okupljanju hrvatskih narodnjaka za vrijeme Drugog Svjetskog Rata. Zborovanje je održano u dvorani hrvatske katoličke župe Svetog Pavla. Sigurno je moralo biti veliko iznenađenje za Rudolfa Erića, da je na tom sastanku bio izabran zapisničarom. Sastanku je prisustvovalo oko 60 delegata raznih hrvatskih društava, a predsjedateljem bio je izabran Luka Samardžija, predsjednik Hrvatske Katoličke Zajednice. Pažljivo su saslušani izvještaji predsjednika Vrhovnog Vijeća Američkih Hrvata Velečasnog Ivana Stipanovića i blagajnika Josipa Kraje. Izražena im je iskrena zahvalnost za njihov rad. Delegat Nikola Maar, «iznaša činjenicu, da su izričiti ljudi (komunisti) iskoristavali sličnost imena naše organizacije V.V.A.H. sa njihovim Hrvatskim Vijećem pogodom sakupljanja novca za pomoć sirotinji u Jugoslaviji, te da se to u budućnosti osujeti predlaže promjenu imena organizacije i to da se

²⁶ *Hrvatski List i Danica Hrvatska* (New York), 8. veljače 1944. Vjerojatno je proglas bio otiskan i posebno u obliku letka.

²⁷ S. GRUBIŠIĆ, n. dj., 301.

²⁸ *Zapisnička Knjiga*, 41.

²⁹ Isto, 45.

od sada zove: Pokret Američkih Hrvata za Slobodu Hrvatske». Poslije izmjenе mišljenja i s nadopunom prijedloga od Velečasnog Stipanovića, jednoglasno je usvojeno, da se organizacija od sada zove: Pokret Američkih Hrvata za Demokratsku Slobodu Hrvatske.

Na poslijepodnevnom zasjedanju biran je jednoglasno odbor Pokreta Američkih Hrvata za Demokratsku Slobodu Hrvatske. Predsjednikom je izabran Velečasni fra Ljubo Čuvalo, podpredsjednikom Nikola Filipović, tajnikom Rudolf Erić i blagajnikom gospođa Mary Janić. «U znak osobite zahvalnosti, a po prijedlogu brata Erića, imenuje se Rev. Stipanović začasnim predsjednikom P.A.H. za D.S.H.». Novi odbor je položio zakletvu na ruke Velečasnog Stipanovića.

Na prijedlog Velečasnog fra Franje Čuturića, u ime odbora za rezolucije, prihvaćen je «proglas na narod na hrvatskom jeziku». Najvažniji odlomak tog proglašenja, odnosno izjave, kako je poslan hrvatskom novinstvu i svećenstvu na 15. studenoga 1944., glasi: «Hrvatski Narode: Ovo je najozbiljniji čas u povijesti Hrvata, da se okupiš u jedan zajednički front, da probudiš svoju svijest, upознаš svoju svetu i veliku dužnost, upališ u srcima domovinsku ljubav, pa da istupiš zborom i tvorom za slobodu i suverenost Hrvatske domovine sa svim njezinim povijesnim pokrajinama. Svršio ovaj rat danas ili sutra, što želimo, da Bog dao, čim prije, ali mi želimo mir i pravdu za sve narode jednako, mi se ne smijemo odreći naše dužnosti, da tražimo samostalnu Hrvatsku Državu sa svim njezinim pravima, koja ima jedan suvereni narod». U popratnom pismu uz izjavu, upućenom svim hrvatskim svećenicima 15. studenoga 1944., Velečasni fra Ljubo Čuvalo piše među ostalima:

«Velečasni, naša je sveta dužnost, da učinimo sve moguće za vjersko i narodno dobro svog naroda...

Hrvatski će narod postati plijenom komunizma, ako se mi svi ne dignemo na njegov obranu i zaštitu. Pokret Američkih Hrvata nije nikakva politička a ni stranačka organizacija, nego je daleko od svega toga. Naša je zadaća i cilj pomoći našoj staroj domovini, mučenici Hrvatskoj, da dođe do svoje željene slobode i da poveže sve Hrvate u Americi uz katoličke i hrvatske ideale i svetinje».³⁰

Pokret Američkih Hrvata bila je jedina narodnjačka hrvatska organizacija u Sjedinjenim Američkim Državama od listopada 1944. do prosinca 1945. Ona će pomoći saziv Hrvatskog Zbora u Chicagu u prosincu 1945. i stvaranje Ujedinjenih Hrvata Amerike u Clevelandu 17. ožujka 1946. Iako je Pokret Američkih Hrvata pomogao Hrvatski Zbor i Ujedinjene Hrvate Amerike, ipak je i dalje po svom glavnom odboru postajao kao samostalna organizacija. Konačno se je Pokret Američkih Hrvata potpuno slio u Ujedinjene Hrvate Amerike početkom 1949. u vrijeme održanja Drugog

³⁰ «Zapisnik zasjedanja održanog dne 18. Oktobra 1944.. u Clevelandu, Ohio» tipkano na 3 stranice; rukopisne bilješke zasjedanja, kao temelj tipkanog zapisnika, 12 str.; popis delegata i njihove punomoći; «Gore srca, Hrvatski Narode», kratki izvještaj za novinstvo i izjava, potpisana od odbora, tipkano na 2 str.; pismo Vlč. Čuvala hrvatskom svećenstvu, 15. XI.1944., 1 str.; S. GRUBIŠIĆ, n. dj., 301.

Sabora Ujedinjenih Hrvata Amerike. Pokret Američkih Hrvata nije osnivao svoje ogranke i glavni rad među iseljenim Hrvatima bio je ograničen na održavanje sastanka i Skupština, na kojima su sakupljani novčani doprinosi za rad Pokreta. Na primjer sastanak u Akronu održan je 13. svibnja 1945. u crkvenoj dvorani hrvatske katoličke župe Krista Kralja i na njemu je glavnim govornikom bio fra Ljubo Čuvalo. Tom zgodom u korist Pokreta sakupljeno je 302.50 \$.³¹

Na sjednici Hrvatsko Američkog Građanskog Kluba u Akronu, održanoj 3. prosinca 1944. Rudolf Erić izvješćuje da je već odposlana "poslanica Sv. Ocu Papi" od odbora Pokreta Američkih Hrvata i radi se na memorandumu, koji će uskoro biti poslan "svim vladama i važnim faktorima svijeta".³²

Memorandum vladama, vodećim državicima i vjerskim vođama, svjetskim publicistima i novinskim agencijama o stvarnom stanju Hrvatske i njezinog naroda i njihovoj borbi za samostalnost potpisan je u Ambridge, Pennsylvania, 9. prosinca 1944., od predsjednika, fra Ljube Čuvala, i tajnika, Rudolfa Erića, Pokreta Američkih Hrvata za Demokratsku Slobodu Hrvatske. Memorandum je odmah objavljen tiskom na engleskom jeziku.³³

Poslije kratkog pregleda hrvatske povijesti, memorandum govori o patnjama hrvatskog naroda poslije 1918. u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca odnosno Jugoslaviji. Ističe se tadašnje kaotično stanje u Hrvatskoj, koja je izložena stradanjima od Talijana i Njemaca. General Draža Mihajlović, bivši ministar rata jugoslavenske vlade u Londonu, treći je čimbenik koji razara i ruši hrvatski narod. "Mihajlovićevi pripadnici počeli su paliti cijela hrvatska sela, a fašisti počeli deportirati muževe, žene i djecu cijelih hrvatskih sela brodovima na Siciliju i koncentracione logore diljem Italije. Prema statistici oko 150.000 do 200.000 Hrvata bilo je odvedeno od fašista u koncentracione logore". Dalje se tvrdi: "Mihajlovićevi pripadnici ubijali su i mučili Hrvate pod izlikom da su odbili braniti Jugoslaviju, a fašisti su ih deportirali da bi očistili od njih dalmatinsku obalu i olakšali tamo talijansku kolonizaciju".

Memorandum dalje piše o Šubašiću i Titu i predbacuje američkom tisku nekritično hvaljenje Tita i njegovih snaga. Posebice se ističu Titovi progono hrvatskih katoličkih svećenika: "Posljednjih mjeseci Titovi pripadnici umorili su u jednoj dalmatinskoj biskupiji 18 katoličkih svećenika. U samo dvije pokrajine 83 hrvatska katolička svećenika umorena su od strane komunističke bande". "Agenti dviju diktatura --- Šubašić beogradskih diktatora i Tito Treće Internacionale --- sada su priznati i, još gore, svesrdno pomagani. Cilj i namjera ovih agenata i njihovih suradnika je uništiti hrvatsku naciju i njezine vođe i prisiliti narod da prihvati komunizam ako želi preživjeti razaranje i istrebljenje."

Na koncu memorandum navodi, u ime hrvatskih katoličkih iseljenika u Sjedinjenim Američkim Državama, program od šest točaka, "kao temelj na kojem se mogu očuvati prava i suverenost našeg naroda čija krv teče po svim bojištima u Europi". Točka prva zahtjeva, da se na hrvatski narod pri-

³¹ *Zapisnička Knjiga*, 53. -54.: sjednice od 6. V. i 3. VI. 1945.

³² *Zapisnička Knjiga*, 47.

mjeni Atlantska Povelja i da se na njezinom temelju uspostavi suverenitet hrvatskog naroda. Točka druga traži, da se nikakva nova ideologija --- niti komunizam niti nacizam, niti fašizam --- ne nameće hrvatskom narodu. Točka treća zahtjeva, da se prestane pomagati diktatorske političare, koji su nametnuti ili će se nametnuti hrvatskom narodu bez njegovog pristanka ili odobrenja. Točka četvrta želi, da Sjedinjene Države i Velika Britanija uspostave suradnju s onim hrvatskim vođama, koji nisu ni komunisti, ni fašisti, ni nacisti, koji ne žele ništa za sebe osim da "Hrvatska može opet biti uspostavljena kao nacija (država) u dobrom stanju, kao član svjetske obitelji. Točka peta zahtjeva, da se nesretne hrvatske obitelji, koji se nalaze u koncentracijskim logorima Italije i Egipta ne pretvore u komunističke legije. Točka šesta kaže: "Mi osuđujemo sve one koji žele promicati ili promiču komunističku ideju nad našim narodom ovdje i u inozemstvu. Mi ih obavještavamo da hrvatski katolički narod ovdje i u Hrvatskoj neće mirovati, neće popustiti, neće se odreći nijednog od ovih povijesnih prava koja pripadaju našem narodu na temelju njegovih prirodnih prava".

Memorandum Pokreta Američkih Hrvata za Demokratsku Slobodu Hrvatske od 9. prosinca 1944. bio je jedini dokument iseljenih Hrvata na engleskom jeziku tokom Drugog Svjetskog Rata, koji je odbijao komunizam i obnovu Jugoslavije te tražio uspostavu suverene demokratske hrvatske države. Ostao je glas vapijućeg u pustinji, jer je nažalost većina hrvatskih iseljenika bila zavedena na jugoslavenske i komunističke stramputice.

Oko šest tjedana poslije svršetka Drugog Svjetskog Rata u Europi, na 23. i 24. lipnja 1945., održana je u Pittsburghu Druga plenarna sjednica Narodnog Vijeća Amerikanaca Hrvatskog Porijekla, pod predsjedanjem Ivana Butkovića. Ta je sjednica dala punu podršku Titovoj komunističkoj Jugoslaviji.³⁴

Otriježnjenje zalutalih hrvatskih iseljenika nastupilo je malo po malo, kada su činjenice komunističke diktature u domovini i stradanja Hrvata sviju staleža postala svakim danom sve više poznata. Prvi su se u tom razvoju pokrenuli Hrvati u Chicagu i njegovoj bližoj i daljoj okolini. Na 14. kolovoza 1945. odposlali su poziv rodoljubnim Hrvatima diljem Amerike kojim sazivaju Hrvatski Zbor u Chicagu na 9. prosinca 1945. Među potpisnicima toga poziva nalaze se i tri predstavnika organizacija Hrvatske Seljačke Stranke u Sjedinjenim Američkim Državama: Nikola Šarić, Luka Zdunić i John Lajević. Prvi je potpisnik poziva bio Dr. fra David Zrno, starješina hrvatskih franjevacu u Americi. U ime Pokreta Američkih Hrvata za Demokratsku Slobodu Hrvatske poziv su potpisali predsjednik fra Ljubo Čuvalo i tajnik

³³ *Memorandum to Governments, Leading Statesmen and Religious Leaders, Publicists and News Agencies of the World Regarding the True Status of Croatia and Its People Together With Their Struggle for Independence*. Ambridge, Pennsylvania: From the Representatives of the Movement of American Croatians for the Democratic Freedom of Croatia, (December, 1944), 8. str.

³⁴ *Uspjesi i zadaće Narodnog Vijeća Amerikanaca Hrvatskog Podrijetla: Izvještaji Plenarnoj Sjednici održanoj 23 - 24 juna 1945 u Pittsburghu, Pa.*, Izdato odlukom NVAHP, Pittsburgh, 1945. 64. str.

Rudolf Erić. Marija Butković potpisala je poziv u ime Samostalne Hrvatske Žene. Vodstvo Hrvatske Katoličke Zajednice, uz hrvatske franjevence, franjevence konventualce, dominikance i svjetovne svećenike također je potpisalo poziv. Ukupno 23 ugledna američka Hrvata potpisala su taj poziv za saziv Hrvatskog Zbora na 9. prosinca 1945.

U pozivu se na prvom mjestu ističe nepodnosivo stanje u Hrvatskoj i potreba organiziranja iseljenništva, da se pomogne staroj domovini: "Budući da se danas naša stara domovina Hrvatska nalazi u tako teškom položaju, u kakvom se nije nalazila u svojoj dugoj i burnoj povijesti svojoj, to smo odlučili da pozovemo Hrvate i Hrvatice u Udruženim Državama, kao i one koji se nalaze u susjednoj Kanadi na HRVATSKI ZBOR, na kojem ćemo kao rodoljubi i slobodni građani Udruženih Država i Kanade, vijećati i rješavati, kako i na koji način da pomognemo našem napaćenom Narodu Hrvatskom. S ovog hrvatskog zbora uputit ćemo naše i našeg naroda želje i zahtjeve u ime svoje i u ime našeg Hrvatskog Naroda, svim faktorima svijeta, te tražiti i moliti za naš narod, da mu se da prilika da organizira slobodnim svojim glasom SUVERENU DRŽAVU HRVATSKU, U KOJOJ BI U OKVIRU HISTORIJSKIH I ETNIČKIH GRANICA, Hrvat vladao kao ravnopravan drugim narodima, sklapao ugovore s drugim državama i slobodno se u miru razvijao.

Vijesti, koje stižu iz naše domovine, pokazuju očajno stanje u koje je dospio Hrvatski Narod. Bez privole našeg naroda, nametnuli su mu internacionalni komunisti vladu, koju on neće, koju on prezire, koja je za njega tuđinska i koja se protivi njegovoj narodnoj i vjerskoj svijesti. Naša Hrvatska očekuje od svojih sinova i kćeri u slobodnoj Americi, da oni dignu svoj glas prosvjeda u njezinu obranu. Naša hrvatska braća i sestre u domovini znaju da ih mi nećemo zaboraviti, a niti ostaviti u ovim sudbonosnim časovima, kad se radi o biti ili ne biti Hrvatske i Hrvatskog Naroda.

Ne samo da je naš narod lišen sve SLOBODE, nego mu je nametnuti diktator oduzeo sve, što je imao – i ekonomski ga potpuno upropastio..... Za hiljadu kuna, dobio je seljak i radnik samo 7 Titovih dinara, dok su ljudi u Srbiji za hiljadu Nedićevih dinara dobili 50 Titovih dinara, premda su kuna i Nedićev dinar bili jednake vrijednosti."³⁵

U ime Pokreta Američkih Hrvata za Demokratsku Slobodu Hrvatske tajnik Rudolf Erić uputio je proglas neposredno prije sastanka Hrvatskog Zbora u Chicagu, koji glasi u cijelosti:

"Pokret Američkih Hrvata za demokratsku slobodnu Hrvatsku najodlučivije pozdravlja saziv Hrvatskog Zbora u Chicagu, tvrdo vjerujući da će jednom zauvijek raščistiti nesređenost pojmova, koja u zadnje vrijeme prevladala među iseljenim Hrvatima, i nas sve skupa privesti na onaj pravi put za kojim istinski težimo, a koji vodi jedino ostvarenju Gundulićeva sna: Ujedinjenju Hrvata i uspostavi suverene države Hrvatske.

Da će oko sebe okupiti sve Hrvate u smislu van-stranačkog rada, pozdravljajući zaslužnjeni Hrvatski Narod i njegove vođe u inozemstvu, te najo-

³⁵ *Poziv na Hrvatski Zbor*, šapirografirano na dvije tipkane stranice, dva posebna lista.

štrijim riječima osuditi Tita i njegovu komunističku strahovladu nad Hrvatima.

Da će muževnim glasom zatražiti od savezničkih državnika, a na temelju po njima izdatih povelja, izjava i obećanja, uspostavu suverene države Hrvatske, koja će tek kao takova moći pravovaljano odlučiti daljni pravac narodnog života: upozoriti ih, da ponovnom uspostavom bivše Jugoslavije, samo će se produžiti dugo-godišnja borba Hrvata, ne na temelju slavne i zaslužene prošlosti Hrvatske, već na temelju materijalnih i krvnih žrtava, koje je Iseljena Hrvatska doprinijela u ovoj divovskoj borbi za slobodu sviju naroda bez obzira na njihovu brojčanu veličinu.

Da će Hrvatski Zbor dati svoju moralnu i materijalnu pomoć Dru Vlatku Mačeku, ne kao predsjedniku najjače hrvatske političke stranke, nego kao jedinom pravovaljanom vođi cjelokupnog Hrvatskog Naroda, za kojega smo sigurni, da neće zaploviti u jugoslavenske vode.

Srpski kraljevi nikada se ne okruniše hrvatskom krunom. Ban Šubašić nikada ne bijaše izabran slobodnom voljom Hrvatskoga Naroda za bana.

U ovom smislu mi apeliramo na sva društva učlanjena u Pokretu kao i na sve ostale organizacije, da se odazovu pozivu Hrvatskog Zbora, preko kojega vas pozivlje zaslužnena Hrvatska.

Rudolf Erić

Tajnik, P.A.H. za D.S.H.”³⁶

Hrvatski Zbor, održan u Chicagu u nedjelju 9. prosinca 1945., predstavlja treći korak u okupljanju hrvatskih narodnjaka u Sjedinjenim Američkim Državama. Hrvatski Zbor bio je jednoglasno potpomognut od Hrvatske Katoličke Zajednice, Organizacija Hrvatske Seljačke Stranke, Pokreta Američkih Hrvata za Demokratsku Slobodu Hrvatske, Društva Hrvatskih Katoličkih Svećenika u Americi i priličnog broja nezavisnih hrvatskih društava i istaknutih pojedinaca.³⁷ Zbor je pozdravio brzojavom iz Pariza Dr. Vlatko Maček,³⁸ a također i Dr. Branimir Jelić, koji je još bio u engleskom zatočeništvu.³⁹ Na zboru je biran Poslovni Odbor Hrvatskog Zbora, kojemu je bio predsjednikom Nikola Šarić, a tajnicima Velečasna gospoda fra Silvije Grubišić i Dr. Vladimir Vančik. Rudolf Erić bio je biran jednim od potpredsjednika. Glavni zadatak Poslovnog Odbora Hrvatskog Zbora bio je raditi dalje na okupljanju hrvatskih narodnjaka i pomoći hrvatskom narodu u

³⁶ Proglas je bio objavljen pod naslovom, “Pred Hrvatskim Zborom: Sudbina Hrvatske nam mile danas je kleta al’ borba za nju nama je sveta”, *Hrvatski List i Danica Hrvatska* (Chicago), god. 24., broj 98., 5. prosinca 1945., 4.

³⁷ Walter P. BLONDIN, “Croatian Session to Protest Against Tito’s Government”, *Akron Beacon Journal*, 25. XI. 1945., 6

³⁸ S. GRUBIŠIĆ, n. dj., 306.

³⁹ Pismo Dr. Branimira Jelića Prijateljima u Americi, poslano R. Eriću, 3. XII. 1945.

domovini. "Jednoglasni zaključak Zbora bio je: Tražimo Hrvatsku Državu za Hrvatski Narod".⁴⁰ Bez sumnje Hrvatski Zbor u Chicagu 9. prosinca 1945. značio je veliki uspjeh hrvatskih narodnjaka i prvi poslijeratni glas hrvatskih iseljenika za samostalnu i demokratsku hrvatsku državu.

Prva sjednica Poslovnog Odbora Hrvatskog Zbora održana je 30. prosinca 1945. u Milwaukeeu. Poslije te sjednice tajništvo je objavilo izvještaj, u kojem među ostalim stoji:

"Zbor nije htio stvarati nikakvu posebnu organizaciju, nego je radije mislio na skupljanje sviju zdravih narodnih slojeva, da se tako mogne lakše i uspješnije pomoći našima u staroj domovini Hrvatskoj. Glavna je zadaća odbora, koji je na Zboru u Chicagu izabran, bila da drži vezu s organizacijama i potpisnicima za saziv Hrvatskog zbora te da dođe u vezu s drugim narodnim elementima u Sjedinjenim Državama Sjeverne Amerike i Kanade. Sada se još više nego prije Zbora vidi, kako su sazivači bili u pravu, kad su pospješivali održanje velike svehrvatske manifestacije naših iseljenika u Americi i Kanadi....

...Sam je dr. Maček nedavno u pismu izjavio, da se iseljeni Hrvati slože te svim silama i načinima podupru borbu za slobodu hrvatskog naroda. što se danas prilike u svijetu čine veoma nepovoljne za naš cilj to ne treba nikoga smetati. Mi se borimo za pravednu stvar i ne moramo i nećemo se stidjeti dizati naš glas u obranu i za slobodu drage nam majke Hrvatske. A tko se bori za pravednu stvar kao mi, može biti siguran, da će uspjeti, samo ako ustraje".⁴¹

U međuvremenu, između saziva Hrvatskog Zbora 14. kolovoza 1945. i njegovog održavanja 9. prosinca 1945., došlo je i do kretanja među Hrvatima u Pittsburghu i onih koji su ih slijedili u pomaganju Tita i njegove Jugoslavije. U prvom broju *Hrvatskog Lista i Danice Hrvatske*, koji je izišao u Chicagu 19. rujna 1945. kao vlasništvo hrvatskih franjevac, Ivan Butković objavio je, "Otvoreno pismo" upućeno američkim Hrvatima, kojim je najavio istup iz Narodnog Vijeća Amerikanaca Hrvatskog Porijekla.⁴² Na 23. rujna 1945. osnovan je na konferenciji u Pittsburghu Savez Američkih Hrvata, kojem je na čelu bio predsjednik Ivan Butković, predsjednik Hrvatske Bratske Zajednice, i tajnik Marko Vinski. Svrha Saveza označena je u pet točaka, od kojih su posebice značajne točka prva i četvrta, te ih donosimo u cijelosti:

"1. Savez Američkih Hrvata sastojeci se od građana Sjedinjenih Država Amerike Hrvatskog porijekla, te njihovih ovdje rođenih sinova i kćeri, osniva svoje djelovanje na potpunoj i bezuvjetnoj odanosti prema našoj američkoj domovini i vjernosti njezinom ustavu i zakonima, te dubokom poštivanju prema demokratskom njezinom uređenju, po čemu su narodu ove velike zemlje zajamčena temeljna ljudska prava, kao sloboda vjeroispovijesti,

⁴⁰ S. GRUBIŠIĆ, n. dj., 306.

⁴¹ "Iz tajništva Poslovnog Odbora Hrv. Zbora", *Hrvatski List i Danica Hrvatska* (Chicago), god. 25., broj 104., 16. I. 1946.

⁴² S. GRUBIŠIĆ, n. dj., 306.

UJEDINJENI HRVATI AMERIKE I KANADE

"Vrlo, vrlo, vrlo rano
i daleko smo svoj dom,
da se u' još i govori oti,
kao gdje smo se i rođili
i gdje i' smo se i' rođili
Pozivamo i' vas na svoj dom!"

Poziv na Sveopći Hrvatski Sabor

Koji se drži na Labor Day,
dne 2. rujna 1946

u SHERMAN HOTELU

(Click met Sherman Hotelu)
u gradu Chicago

Pozivati susjedstva sveopćega hrvatskoga Sabora
počinu u 10 sati prije podne

Organizacije, koje nastoje i učestvuju u sveopćem hrvatskom Saboru:

Hrvatska Katolička Zajednica — Hrvatski Savez u U. S. — Odborci Hrvatske Bratstva Zajednice — Hrvatski Prosvjeti u U. S. — Hrvatska Kolo — Hrvatski Savez — Savez hrvatskih izbjeglica u Americi — Hrvatska Savezna Stranka u U. S. — Hrvatska Zajednica Hrvatska Kanada — Hrvatski Savez — Savez američkih Hrvata — Hrvatski Građanski klub — Hrvatski Savez U.S.A. — Poslovni odbor Hrvatskoga Saveza — Hrvatska Izdavačnica

Tiskani poziv na Hrvatski sabor, koji je održan u Chicagu 2. rujna 1946. godine

sloboda izbora, sloboda zbora i dogovora, te sloboda štampe, vjerujući da je to put, koji vodi miru, sreći i zadovoljstvu svakoga naroda”.

“4. Savez Američkih Hrvata, koji se od samog osnutka sastoji većinom od američkih građana rođenih u hrvatskim zemljama, želi, da hrvatski narod u domovini slobodan za svom teritoriju odlučuje o svojoj sudbini sada i u buduće. Tada će tek imati priliku da živi u miru i slozi sa ostalim narodima zajedničke države i da nađe svoju sreću i blagostanje u federativnoj, ali istinskoj demokratskoj slobodnoj Jugoslaviji. Radi tog SAVEZ AMERIČKIH HRVATA je protiv svakoga, koji bi priječio slobodan i demokratski razvoj hrvatskog naroda i ostalih naroda Jugoslavije».⁴³

Savez Američkih Hrvata bila je kratkotrajna organizacija bez značajnih aktivnosti. Savez je bio među osnivačima Ujedinjenih Hrvata u Clevelandu 17. ožujka 1946. i uskoro se je potpuno slio s tom organizacijom. Na sastanku u Clevelandu Savez je odbio jugoslavenstvo i prihvatio hrvatski državotvorni program.

Prije nego nastavimo s daljnjim koracima oko okupljanja hrvatskih narodnjaka u Americi, potrebno je progovoriti o memorandumu Pokreta Američkih Hrvata na engleskom jeziku iz početka siječnja 1946.

Na 2. siječnja 1946. tajnik Pokreta Američkih Hrvata za Demokratsku slobodu Hrvatske, Rudolf Erić, potpisao je memorandum upućen Ujedinjenim Narodima, svjetskim državicima i međunarodnoj javnosti.⁴⁴ Prva general-

⁴³ *Savez Američkih Hrvata*, Pittsburgh, 1945., letak na 4 tiskane stranice.

⁴⁴ Memorandum je potpisao u Akronu, Ohio, tajnik Pokreta Američkih Hrvata za Demokratsku Slobodu Hrvatske, Rudolf Erić, 2. siječnja 1946. Memorandum je bio šapirografiran i uvezan u plave korice povezane s američkom crveno-bijelo-plavom vrpcom. Tekst memoranduma ima 7 nepaginiranih stranica na 7 listova, a njegov dodatak 8 paginiranih stranica na 8 listova.

na skupština Ujedinjenih Naroda počinjala je radom u Londonu 10. siječnja 1946. i memorandum je trebao biti u rukama tajništva Ujedinjenih Naroda i američkih delegata prigodom početka generalne skupštine.

Poslije kratkog pregleda hrvatske sudbine u bivšoj Jugoslaviji, memorandum se osvrće na razaranja i umorstva u Hrvatskoj tokom Drugog svjetskog rata. Konac rata završio je tako, da je Hrvatska postala plijenom međunarodnog komunizma i pala u ruke Titovih hordi. Memorandum tvrdi, da u Austriji i Italiji živi oko 380.000 hrvatskih izbjeglica, od kojih je oko 200.000 pobjeglo iz domovine poslije svršetka rata. Titova Jugoslavija pokušava sve moguće, da joj se izbjeglice, «ove nesretne žrtve», izruče. Od kada je Tito uspostavio svoju vlast u Hrvatskoj, prouzrokovao je umorstvo 243 katolička svećenika, zatvorio u logore 169 svećenika, a ne zna se točno sudbina još 89 svećenika.

Na koncu memoranduma postavljaju se zahtjevi, u sedam točaka, Ujedinjenim Narodima i velikim silama. U prvoj točki zahtjeva se da se komunisti «koji su uveli u Hrvatskoj njihovu gangstersku vladavinu», izvedu pred Međunarodni Sud i optuže za zločine počinjene nad nevinim narodom. Komunistički jugoslavenski predstavnici, «diktatorski i bezobzirni gangsteri», ne smiju biti priznati od Ujedinjenih Nacija i civiliziranog svijeta. U drugoj se točki traži, da 380.000 Hrvata, izbjeglih od komunističkih gangstera radi spašavanja svojih života, budu međunarodno priznati kao političke izbjeglice. Točka treća traži, da vlade Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije zahtijevaju od Titove vlade puštanje na slobodu svih nesretnih žtvava iz koncentracionih logora. Ista točka traži, da se dozvoli predstavnicima Međunarodnog Crvenog Križa posjeta Titovih koncentracionih logora. Točka četvrta traži, da se ne priznaju rezultati nedavno održanih izbora u Jugoslaviji, jer su održani pod nasiljem jugoslavenske tajne policije. Točka peta zahtjeva zajedničku američko-britansku okupaciju cijelog teritorija Hrvatske i da se pod njihovom kontrolom održe slobodni izbori. Također ta točka zahtjeva, da «dr. Vladimir Mačeku, i drugim hrvatskim vođama, sada u izbjeglištvu, (Engleska, Francuska, Švicarska, Austrija, Italija, itd.), bude omogućeno putovati bez ograničenja i govoriti svome narodu u Hrvatskoj putem radija; i da dr. Vladimir Maček i drugi hrvatski vođe sada u izbjeglištvu budu priznati kao vođe Hrvatskog Pokreta za Samostalnost Hrvatske». Točka šesta traži, da pomoć UNRRA-e (United Nations Reconstruction and Relief Agency) bude dijeljena hrvatskom narodu od predstavnika UNRRE, a ne od sovjetskih agenata. Sedma, konačna točka traži, da Ujedinjeni Narodi odbiju priznati predstavnike Titovog režima «na temelju dokaza iznesenih u ovom memorandumu».

Dodatak memorandumu na osam stranica, u 54 točke, iznosi zločine Tita i njegovih postrojbi tokom i poslije Drugog Svjetskog Rata. Posebice su u tim točkama naglašena umorstva svećenika, predstavnika Hrvatske Seljačke Stranke i nedužnih građana. Najveći broj spomenutih umorstava dogodio se je tokom 1945.

PROGLAS
UJEDINJENIH HRVATA
HRVATI I HRVATICE, BRAĆO I SESTRE!

[illegible][illegible][illegible][illegible]

uslojke po mirovima Augusta Kolesića, podpredsjednika Hrvatske Narodne Stranke kao i drugih predstavnika naroda, zahvalili su čitavi kulturni svijet tako, da danas nije nijedan zemlja toliko osiromašena, pogotovo u Americi i Kanadi, kao Tivna Jugoslavija.

Trudio i uspeo: Hvalimo li dopustiti, da rodja hrvatskoga naroda, Dr. Vinko Matulić, svetine govori i kao govornik, naučnik na Hrvatskoj Akademiji i Kanadu, a stoji i junački šerbi, koji je posao rodja svjedoči namu na STRANSTVANSKOM SLOBODU I ČESTAGI posloj humanistički franje i na stadij domovini, a na Hrvatsku: DRŽAVNU KAMIONSTALNOST I SLOBODU HRVATSKOGA NARODA, na ločojloj i pravici hrvatskomu i u drugom naučnomu, koji jednaku stoji na humanističkom franje.

Na Svjetskom saboru, koji je održan dan 2. rujna 1948. u gradu Chicago, na kojima je prisustvovao i sam vođa Križevačkog naroda, Dr. Vukobrat Stokich, izjavio je, da se u ovom narodu nalazi mnogo kralja i da su svi jednaki, da ne postoji razlika između kralja i podanika, jer svi su jednaki. **NAŠE BRATIMOSTI.** Voljelo je znati, da se taj mladi kralj zove i dijelo. Voljelo je, da pokazuje na vrata i otvori, ali i otvori Hrvata i Hrvatica u Americi i Kanadi i da se ponosimo i osmojimo, da stoji od njih dignešmo **NOVACI POMOĆ**, pa što oni i namolimo, na to i uzeru i daju im stvoru.

Da se ta naša našta lito polje prave, polatno je.

11. Da se odmah u svakoj našoj bolnici, pa i u najmanjoj, otvori Mjesečni odbor Ujedinjenih Hrvata, a koji je u svim predstavnicima svih hrvatskih društava u dotičnom mjestu. Kamođe se, da su komunisti, ti bolnici i neprijatelji i naših liječnika i drugih naroda, izbjegniti.

3) Da svaki članak odnosi, kao se osjeća, odobri organizacija, skupština novine potpisu i svjedoči obitelji. Nema potrebe za udruzi za osnove radnih stvari, koji su izdani i svjedoči Mjesečni Odbor potpisu od glavnog Odbora Ujedinjenih Brata. Svake godine skupština treba izdati primatelja za najgori dopisnik, a sve dopisnice potpisu od glavnog Mjesečnog Ujedinjenih Brata, g. George Hamanovi, 115 West 5th Ave., Gary, Indiana. Dopisnice sadrže potpisu izdati 100 i objavljeni u novinama, a svi ih objave izdati, svi prave ih iz dječakova. Potpisuje ih, da se na taj način može osjetiti u molitvenim svim ljudima od najmanje 100 Mjesečnih Brata.

[illegible]

Glasnik Preštara prikazan je na sklobovnoj sjednici Ujedinjenih Hrvata u Chicagou dan 18. siječnja 1945.

ODBOR UJEDINJENIH HRVATA SAČINJAVAJU:

Ivan B. Butković	Mag. Br. T. Frlin	N. Filipović	M. Petruš	J. Grubišić
Br. B. Tomasić	Rev. L. Stipanović	K. Kokić	S. Berić	Z. Brestek
L. Jukić	Rev. L. Čurubi	K. Kozanić	<u>B. Ekić</u>	N. Jukić
G. Štefić	Rev. J. Rumanin	V. Kuzan	I. Janković	I. Kramić
F. Šušupak	Rev. B. Mihovčić	N. Barić	N. Mlaar	M. Šturm
F. Kadić	J. Kuzin	F. Pradić	B. Kozarić	Fr. S. Grahovčić
I. Šušarčić	A. Klopčević	M. Vinski	Rev. Dr. V. Vančik	

Proglas Ujedinjenih Hrvata Amerike iz siječnja 1947. godine

Već 3. siječnja 1946. memorandum je, uz popratna pisma, bio poslan predsjedniku Sjedinjenih Američkih Država Trumanu, Državnom Tajniku, ministru vanjskih poslova, James F. Byrnesu, Organizaciji Ujedinjenih Naroda u Londonu, Maršalu Haroldu Alexanderu, američkom novinskom magnatu, William Randolph Hearstu i Međunarodnom Odboru za Izbjeglice. U pismu Međunarodnom Odboru za Izbjeglice posebice je zatraženo, da se hrvatske izbjeglice priznaju političkim bjeguncima i da im se izdaju putnice. Na 8. siječanj 1946. memorandum je poslan američkom Senatoru Arthur H. Vandenbergu, glavnom američkom delegatu u generalnoj skupštini Ujedinjenih Nacija, Svetom Ocu Piju XII putem apostolskog delegata u Washingtonu, nadbiskupa A. G. Cicognania, irskom ministru predsjedniku Eamon de Valeri i generalu Franciscu Francu, državnom glavaru Španjolske. Na 10. siječnja 1946. memorandum je bio poslan britanskom ministru predsjedniku Clement Attleeju, generalu Eisenhoweru, zapovjedniku američke vojske u Njemačkoj i Odboru Međunarodnog Crvenog Križa u Ženevi.⁴⁵ Sigurno je memorandum bio poslan i mnogim američkim političarima i drugim uglednim osobama.

U Erićevoj ostavštini sačuvano je i nekoliko pisama, koja potvrđuju primitak memoranduma. Bez sumnje najvažniji je odgovor Svetog Oca Pia XII preko apostolskog delegata u Washingtonu. Sveti Otac, kaže se u odgovoru, nastaviti će pokazivati svoju očinsku brigu za svoje ljubljene Hrvate katolike i «učinit će sve u svojoj moći da im olakša njihove patnje».⁴⁶

Erić je poslao memorandum i svome prijatelju Dr. Branimiru Jeliću na 5. siječnja 1946. Jelić je tada živio u Londonu na slobodi i odgovorio je Eriću 5. veljače. Hvali memorandum, ali kaže, da bi bio uspješniji, da je pisan hladno i dostojanstveno bez upotrebe nediplomatskih izraza.⁴⁷ U pismu od 18. veljače Jelić govori o značajnom uspjehu memoranduma kod američke delegacije u generalnog skupštini Ujedinjenih Naroda, o čemu je bio obaviješten od jednog svog prijatelja. «Moram Ti upravo čestitati jer je vaš memorandum veoma dobro došao i po pričanju jednog mog prijatelja bio je čitan sa velikom pažnjom. Iako malko nediplomatski – on je koristio silno i sigurno zajedno s telegramima – bio uzrokom i poticajem stavu raznih delegata... Kako se ja ovdje politikom ne bavim i ne želim, dok odavle ne odem, jer sam tako obećao, a obećanje želim potpuno održati, to ja tamo išao nijesam, no slučajno u mojem društvu – osoba je dosta detaljno pričala o svemu, a ja sam bio u sebi veseo, iako dotičnom ni ne spomenuh, da je to došlo od mojih prijatelja», piše Jelić. Jelić posebice ističe, da je memorandum čitala Gospođa Eleanor Roosevelt, udovica predsjednika Roosevelta i član američke delegacije u generalnoj skupštini Ujedinjenih Naroda.⁴⁸

⁴⁵ Sačuvane su kopije pisama navedenim osobama, poslane od R. Erića između 3. i 10. I. 1946.

⁴⁶ Apostolski delegat nadbiskup A. G. Cicognani R. Eriću, Washington, 18. III. 1946.

⁴⁷ B. Jelić R. Eriću, 4. II. 1946.

⁴⁸ B. Jelić R. Eriću, 18. II. 1946. Telegrami, o kojima se govori u Jelićevom pismu, uputili su Velečasni Ljubo Čuvalo i Rudolf Erić, predsjednik odnosno tajnik Pokreta Američkih Hrvata

Sada se vraćamo opisivanju daljnjeg okupljanja hrvatskih narodnjaka u Sjedinjenim Američkim Državama. Okružnicom od 11. veljače 1946. sazvana je sjednica Poslovnog Odbora Hrvatskog Zbora u župskom stanu hrvatske katoličke župe Presvetog Srca Isusova u Chicagu u subotu 17. veljače 1946. U toj okružnici među ostalome stoji:

«Od dana održanja Hrvatskog Zbora, osobito od sastanka u Milwaukee krajem prosinca prošle godine, Poslovni je Odbor nastojao, koliko je najbolje mogao i umio, da dođe do zbliženja i sporazuma sa svim protiv-komunističkim grupama među Hrvatima u Americi.

Hvala Bogu, sada nam se čini, da će do sporazuma ipak jednom doći. Za tim smo svi toliko čeznuli.

Braća u Pittsburghu, koja rade oko saveza američkih Hrvata, održala su svoj sastanak dne. 3. veljače i tu su, - kako nam je javio g. Ivan Butković - jednodušno zaključila, da se toliko željeno jedinstvo američkih Hrvata već jednom ostvari.

Na pisanja našeg Odbora braća iz Kanade također su voljna, da načine sporazuman istup s nama i protiv komunista koliko u Americi toliko u našem starom kraju.

Sve u svemu, atmosfera se je prilično izbistrila, te očekujemo uži sastanak predstavnika sviju hrvatskih grupa u Americi i Kanadi. Sastanak bi se imao održati u najskorije vrijeme i s njega istupiti složno u ime sviju nekomunističkih grupa».⁴⁹

Sastanak Poslovnog Odbora od 17. veljače 1946. bio je također najavljen i u novinstvu. Tamo se ističe posebno uspješne skupštine Hrvatskog Zbora, koje su održane u Jolietu, Illinoisu i Detroitu, Michigan.⁵⁰

Neposredno poslije sastanka Poslovnog Odbora Hrvatskog Zbora od 17. veljače bio je upućen poziv američkim Hrvatima za održavanje sastanka predstavnika svih hrvatskih narodnjaka u Clevelandu u dvorani hrvatske katoličke župe Svetog Pavla u Nedjelju 17. ožujka 1946.⁵¹

Sastanak u Clevelandu 17. ožujka 1946. predstavlja četvrti i konačni korak u okupljanju hrvatskih iseljenika u Sjedinjenim Američkim Državama, koji nisu slijedili Titovo komunističko vodstvo. Na tom su sastanku osnovani Ujedinjeni Hrvati Amerike i Kanade. Rudolf Erić je pripremio kratki govor za sastanak u Clevelandu, u kojem među ostalim stoji:

za Demokratsku slobodu Hrvatske, Predsjedniku Trumanu i Senatoru Vandenbergu, glavnom američkom delegatu na glavnoj skupštini Ujedinjenih Naroda u Londonu, prigodom slanja memoranduma. Sačuvane su kopije tih brzojava.

⁴⁹ Dragi Odborniče, 11. II. 1946., šapirografirana okružnica na 1 stranici, podpisana od predsjednika Nikole Šarića, tajnika Dr. V. Vančika i S. Grubišića.

⁵⁰ «Iz tajništva Poslovnog Odbora Hrv. Zbora», *Hrvatski List i Danica Hrvatska* (Chicago), god. 25., broj 108., 13. II. 1946.

⁵¹ S. Grubišić R. Eriću, 10. III. 1946.; Okružnica Posl. Odbora Hrv. Zbora, 11. III. 1946.

«Ovo je valjda prvi put u povijesti Iseljene Hrvatske, da su se sastali Hrvati svih političkih stranaka (izuzevši komuniste) u Americi i Kanadi sa svrhom, da se ujedine, da zajednički porade i na taj način u pomoć priskoče razapetoj domovini našoj Hrvatskoj.

Osjećajući potrebu hrvatske suradnje, došao sam i ja da prisustvujem ovom sastanku i da se na licu mjesta osvjedočim, je li ćemo svi skupa kao prava braća i prijatelji složno i zajednički raditi, ne za interese bilo koga, ili za koju stranku već za uzvišeni cilj, a to je za slobodu našeg zarobljenog naroda.

Vama je poznato nastojanje našeg svećenstva i naših prvaka u zadnjih godinu dana, da se svi skupa ujedinito i zaboravimo naše stare rane. U ovim sastancima sudjelovao sam i ja, te radio koliko sam mogao da do ujedinenja dođe.

Usprkos bratskog nastupa i prijateljskih te iskrenih razgovora sa naše strane, ipak se je našlo ljudi, koji su se nabacivali svakojakim imenima i tri-cama te prikazivali nas nekolicinu kao nepoželjni element i kompromitirane ljude».

U nastavku govora Erić brani stavove bivšeg Hrvatskog domobrana ističući, da su domobrani bili uvijek na braniku američke slobode i demokracije, te neustrašivi borci za slobodu i samostalnost Hrvatske. Erić zatim kaže:

«Konačno, poslije svih objeda i zlonamjernog te proračunatog pisanja, kako ste mogli primijetiti u 'Hrvatskom Listu i Danici', uručeno je bratu Nikoli Šulentiću, starješini Hrvatskog domobrana, pismo pisano i potpisano po g. J. Edgar Hoover, u kojem se pismu jasno pokazuje i dokazuje, da su domobranci bili i ostali dobri i čestiti američki građani.

Dakle mi nijesmo odobravali rad bana.

Nijesmo išli na poklon srpskom kralju, a nijesmo mu ni ure na dar kupovali.

Nijesmo izdali HBZ komunistima.

Radili smo protiv diktature u Jugoslaviji.

Na vrijeme smo upozoravali na opasni rad komunista ovdje u Americi, kao i onih na domu u Hrvatskoj.

Oni, koji su to sve radili ili u ovim žalosnim aktima sudjelovali, osuđivali su naše opomene. I danas kada se je naše proročanstvo u detalje ispunilo, ono što smo govorili ili pisali, dolaze stanovita gospoda, i to diletanti gore navedenih čina i dobacuju nama domobranima, da smo 'kompromitirani' i da bi bilo bolje, da se ne ističemo u javnom radu»

Na koncu Erić u ime bivših domobrana nudi ruku pomirnicu i suradnju svim protukomunističkim Hrvatima:

«Mi smo domobrani spremni dati bratsku ruku svakom poštenom Hrvatu i Hrvatici iz Amerike i Kanade i stupiti u ofenzivu protiv zajedničkog neprijatelja, za bolju sreću naših iseljenih Hrvata i za potlačenu braću i sestre u domovini.

Spremni smo zaboraviti Šubašića, sporazum, satove kralju, poklonstvene deputacije, izdaju komunistima u HBZ. Spremni smo zaboraviti sve i evo nas da zajednički radimo».⁵²

Erić nije izgovorio ovaj pripremljeni govor na sastanku u Clevelandu 17. ožujka 1946., ali nema sumnje, da taj govor istinski prikazuje situaciju u Iseljenoj Hrvatskoj.⁵³

Sastanak u Clevelandu prisustvovalo je preko 70 delegata raznih hrvatskih društava i organizacija. Bio je prisutan i dr. Stjepan Jakšeković u ime domovinske Hrvatske Seljačke Stranke. Zasjedanju je predsjedao Ivan Butković. Na tom je zasjedanju odlučeno, da se organiziraju Ujedinjeni Hrvati Amerike i Kanade i održi Svehrvatski Hrvatski Sabor na dan američkog blagdana nezavisnosti 4. srpnja 1946. Zaključeno je također, da se na taj sabor pozove Dr. Vlatko Maček iz Pariza. Kasnije je održanje sabora odgođeno na američki Dan Rada, 2. rujna 1946.

U odbor za saziv Hrvatskog Sabora izabran je za predsjednika Ivan Butković, potpredsjednicima su izabrani predstavnici 11 organizacija, koje su stupile u Ujedinjene Hrvate, među njima i Velečasni Ljubo Čuvalo u ime Pokreta Američkih Hrvata za Demokratsku Slobodu Hrvatske. Glavnim tajnikom postao je sveučilišni profesor Dr. Dinko Tomašić, koji je izabrao kao pomoćne tajnike Velečasnog Silvija Grubišića, Milana Petraka, Stanka Borića, Marka Vinskog i Antona Klobučara. Blagajnikom je izabran Juraj Ramušćak, koji je obnašao istu dužnost u Hrvatskoj Katoličkoj Zajednici. U nadzorni odbor birano je sedam osoba. Nema sumnje, da su u tom odboru bile najvažnije tri osobe: Velečasni Silvije Grubišić, Dr. Dinko Tomašić i Ivan Butković.⁵⁴

Rudolf Erić nije bio zadovoljan s clevelandskim sastankom, te je slijedećeg dana, 18. ožujka, podnio ostavku na odborničku dužnost u Poslovnom Odboru Hrvatskog Zbora. Ostavku je uputio tajniku Poslovnog Odbora Velečasnog Silviju Grubišiću. U ostavci je naveo, da uviđa, «da će se preko ovog novog organiziranog Zbora (Ujedinjenih Hrvata) sagraditi prelazni most u Beograd, preko kojeg ne želim prelaziti».⁵⁵ Erić je isto tako savjetovao svojim prijateljima iz bivšeg Hrvatskog Domobrana, da podnesu ostavke na dužnostima u Hrvatskom Zboru.

Velečasni Grubišić odgovorio je odmah Eriću i savjetovao mu, da ostavku povuče i dođe na slijedeći sastanak Poslovnog Odbora Hrvatskog Zbora u

⁵² Časni oci, braćo i sestre, natipkani govor R. Erića na 4 stranice. Peta stranica, na kojoj je bio završetak, nije sačuvana.

⁵³ Govor nije održan, kako se to vidi iz pisma R. Erića Vlč. Ljubi Čuvalu, 19. III. 1946.

⁵⁴ Ujedinjeni Hrvati Amerike i Kanade, *Poziv na Sveopći Hrvatski Sabor Koji se drži na Labor Day, dne 2. rujna 1946*, letak na 4 tiskane stranice. Na 4. stranici navedena su imena svih delegata na zasjedanju u Clevelandu, 17. III. 1946., a na str. 3 imena osoba izabranih u Odbor Ujedinjenih Hrvata za organiziranje Hrvatskog Sabora. S. GRUBIŠIĆ, n. dj., 306 – 307.

⁵⁵ R. Erić S. Grubišiću, 18. III. 1946.

Chicago. U tom pismu, pisanom samo «za Vašu ličnu informaciju», Grubišić među ostalim kaže Eriću:

«Hrvatska ideja, koju smo propovijedali neki javno, a neki privatno kroz zadnjih nekoliko godina među američkih Hrvatima, sada je uspjela da se formira i osnaži te jaka i učvršćena izbije i ostane među nama jednom zauvijek. Jugoslavenstvo, koje je bilo toliko razvikano, protiv kojega ste se s drugovima borili, danas je i službeno pokopano kao smrdljiva lješina i grubi režim, koji tišti Hrvatsku, osuđen je. Hrvatska državna ideja konačno je prevladala, i svi se za nju zalažu. Sve je to stavljeno na papir i potpisano i po onima, koji su do jučer bili oprečnog mišljenja. Zar Vi kao borac svih triju ideja sada kanite izići iz jednog fronta, koji je formiran za konačnu pobjedu? Ne vidimo u to nikakvog junaštva. Gledate li drukčije, želio bih, da i mene o protivnom uvjerite, jer stojim za istu stvar, za koju ste stajali i Vi sa svojim najbližim suradnicima, kojima sam se uvijek divio i još se divim».

Na Erićevu tvrdnju, da će se preko sastanka u Clevelandu «sagraditi prelazni most u Beograd», Grubišić odvrća: «Hrvat i junak stupio bi unutra, u vatru, borio se, rušio podignuti most, sprječavao izgrađivanje mosta takvog, jer ne mislim, da još postoji, svakako, kad bih ja znao, ja bih se digao među prvim protiv toga, a ne bih se povukao iz borbe i gledao, kako mu izdajnici spremaju tamnicu rodu hrvatskom.

Kako velite, da su članovi Odbora za hrvatski Sabor gotova garancija za ostvarenje nove Jugoslavije, očito nećete da gledate stvarnosti u oči... Evo dokaza: u izvršni odbor za pripremanje Sabora ušlo je iz naše grupa Poslovnog Odbora Hrvatskog Zbora 12 lica, a svih drugih 8 ili 9. I među ovima ima pojedinaca, koji će na sjednicama radije stajati uz nas nego uz one koji bi voljeli vidjeti Jugoslaviju nego samostalnu Hrvatsku. Kako Vi to potpisaste, ne mogu da se ne čudim. Uostalom to ćete vidjeti iz izvještaja službenoga, koji će izići na javu».⁵⁶

Erić je odmah otpisao Grubišiću: «Radi opće stvari pristajem, da dođem na sjednicu, pak ćemo stvar izgladiti sve onako po prijateljsku, da se bolje razumijemo. Ima točaka u kojima vidim i priznajem vašu ispravnost ali imade ih također s moje strane, koje držim ispravnima»⁵⁷

Sjednica Poslovnog Odbora Hrvatskog Zbora održana je u Chicagu u subotu navečer 30. ožujka 1946. Erić je za taj sastanak pripremio tipkani govor, u kojem je obrazložio svoje stanovište i neugodnosti koje je doživio na sastanku u Clevelandu, 17. ožujka, te radi toga podnio ostavku na odborničkoj dužnosti u Poslovnom Odboru Hrvatskog Zbora. Kao i uvijek, Erić je isticao ideju hrvatske državnosti temeljenu na nauci Ante Starčevića i socijalnom programu Stjepana Radića. Erić se je osvrnuo na činjenicu, da je u clevelandskoj rezoluciji od 17. ožujka rečeno da će Ujedinjeni Hrvati, «Podupirati sadašnju borbu hrvatskog naroda, a na čelu s predsjednikom Dr. Vlatkom Mačekom i HSS koji su danas jedini narodnom voljom i pod

⁵⁶ S. Grubišić R. Eriću, 20. III. 1946.

⁵⁷ R. Erić S. Grubišiću, nedatirana kopija pisma, ali očito koji dan poslije 20. III. 1946.

najtežim prilikama izabrani i prema tome JEDINI zakoniti predstavnici hrvatskog naroda». Erić na tu točku rezolucije kaže: «Ja ne želim poreći dr. Mačeku pravo na vodstvo i predstavništvo hrvatskog naroda, ali želim utvrditi činjenicu, da HSS nije JEDINA, koja ima pravo djelovanja i predstavljanja hrvatskog naroda. Tu su i druge stranke, koje također danas nijesu vidljive ali opstoje u mnogim hrvatskim srcima. Stoga, ako želimo govoriti vanstranački, morali bi reći: Svi Hrvati bez razlike stranaka priznaju dr. Mačeka kao jedinog pravovaljanog vođu hrvatskog naroda. Tu se onda govori o vođi naroda a ne o predsjedniku jedne stranke».

Erić se je u tom govoru posebice osvrnuo na prošlost Ivana Butkovića «radi tolikih političkih preskakanja» i Marka Vinskoga, koji se je «gostio sa srpskim državicima, nazdravice pio, dok su hrvatski mučenici ležali na odru» u proljeće 1928.⁵⁸

«Nakon toga govora», piše Erić Dr. Branku Jeliću. «sve jedan po jedan zamo-liše me da ne ostavljam Posl. odbor i izraziše mi povjerenje. Tom je pridonio (Pavle) Starčević, (bivši član Hrvatskog Domobrana iz Minnesote) mnogo, kad im je rekao, da u Minnesoti domobrani su i danas organizirani u raznim klubovima i da ih nitko u ništa drugo prekrstiti ne može. Dotakao se Tvog putovanja po Minnesoti i napomenuo, da sam s Tobom bio i radio itd.»⁵⁹

Na sjednici Hrvatsko Američkog Građanskog Kluba u Akronu 7. travnja 1946., predsjednik kluba Rudolf Erić izvijestio je članove o clevelandskom sastanku, «da iako nije izgledalo sve povoljno i glatko, ipak se je postiglo to, da se stvorila povezanost sviju zastupanih grupa.... Na rečenom sastanku u Clevelandu zaključeno je održati sveopći Hrvatski Narodni Sabor Američkih i Kanadskih Hrvata.... Nastojmo poraditi na tome, da sve hrvatske organizacije izašalju svoje zastupnike na svehrvatski Sabor».⁶⁰

U pismu Jeliću od 12. svibnja 1946., Erić izvješćuje, «Doznajem, da će se Svehrvatski zbor odgoditi od July (srpnja) 4 na Sept. 2.», te nastavlja o bivšim pristašama Hrvatskog Domobrana, «Mi smo u gadnoj situaciji. Nastojao sam, da sazovemo sjednicu naših starih pristaša, međutim Nikola (Šulentić, bivši glavni starješina Hrvatskog Domobrana) se razbolio, pa sad čekam dok za njega bude prilika, da sjednicu sazovemo. Sredstva nemamo. Lumbarde pucaju na nas sa svake strane, a mi ni topića za opaliti.»⁶¹

Poslije tromjesečnog razmaka, Silvije Grubišić sazvaio je 1. srpnja sjednicu Poslovnog Odbora Hrvatskog Zbora u subotu 6. srpnja 1946. u Chicagu, budući da su «priprave oko Hrvatskog Sabora Ujedinjenih Hrvata u punom jeku». U osobnom dodatku Eriću na istom pozivu Grubišić je dodao: «ideja hrvatske državnosti utvrdila se je, svatko na tom stoji. U rezolucijama će biti izričito naglašena».⁶²

⁵⁸ R. Erić, «Cijenjena braćo i sestre, odbornici Posl. Odbora H.Z.», tipkano na 5 stranica i datirano: «Chicago, ILL. March 30, 1946».

⁵⁹ R. Erić B. Jeliću, 1. IV. 1946.

⁶⁰ *Zapisnička Knjiga*, 65.

⁶¹ R. Erić B. Jeliću, 12. V. 1946.

⁶² S. Grubišić, «Dragi Odborniče», 1. VII. 1946.

Valjda istovremeno, dok se je sazivala sjednica Poslovnog Odbora Hrvatskog Zbora, izdao je Odbor Ujedinjenih Hrvata, «Poziv na Sveopći Hrvatski Sabor koji se drži na Labor Day dne 2. rujna 1946. u Chicagu». U tom se pozivu među ostalim kaže:

«Ali vrijeme je došlo, američki Hrvati i Hrvatice, također, da kao američki i kanadski građani hrvatskog podrijetla dignemo i glas pravednog i opravdanog protesta i osude pred vladama Amerike i Kanade kao i pred cijelim civiliziranim svijetom protiv nedemokratske, nekršćanske i nečovječne vladavine, kojoj je potvrđen danas Hrvatski Narod po komunističkom totalitarnom režimu, što mu stoji na čelu Tito i ostali agenti Moskve».

«Zatvori, koncentracioni logori i politički progoni u Hrvatskoj broje danas na tisuće žrtava iz redova svih narodnih slojeva. Nije pošteđeno ni selo ni grad, ni radnik ni seljak; množe se žrtve među svećenicima kao i među svjetovnjacima; kulturnim i prosvjetnim radnicima padaju glave od nasilničkog režima, prožetog tuđim idejama, koji tome izdajničkom režimu neće da služe.

U času, kada je Hrvatski Narod razapet na križu borbe za slobodu, a izrugivan i zlostavljen po vojnicima fašizma, gledao zoru svoga Uskrsnuća, da na grobu fašizma i nacizma izgradi svoj istinski slobodan dom i svoju vlastitu državu, upregnut je opet pod teški križ, pod kojim posrće penjući se na svoju kalvariju, samo mu se ovaj put rugaju vojnici komunizma.

Dr. Maček i zakonito vodstvo Hrvatskoga Naroda, prekaljeno u dugoj borbi za narodnu slobodu, danas je izagnano u tuđi svijet, a sam narod Hrvatski onemogućen da izjavi svoje težnje i uredi svoju kuću kako sam želi, kako si je gledajući primjere drugih slobodnih naroda, to zamišljao.

Tako je danas tama tuge, nepravde, smrti i progona pokrila Hrvatsku.

U takovim okolnostima naša braća i sestre, Hrvatski Narod u staroj našoj domovini ne može da govori i da digne glas protesta i osude, a da ne bude izložen progonstvima gorim nego što je bio izložen ikada prije.

Stoga je red na nama, Hrvati i Hrvatice, koji smo građani slobodne i demokratske Amerike i Kanade, da dignemo svoj glas pred slobodnom Amerikom i Kanadom, a u obranu naše braće i sestara u staroj nam domovini Hrvatskoj. Red je na nama, da svojim posredovanjem kod demokratskih vlada Amerike i Kanade tražimo za napaćeni i tolikim žrtvama izloženi narod hrvatski onu slobodu i ona demokratska prava, koja i kakova mi u ovoj našoj domovini uživamo i za koja prava i kakovu slobodu su Amerika i Kanada pošle u borbu protiv fašizma i nacizma i u toj borbi izvojevale potpunu pobjedu.

Ali je, braćo i sestre, Hrvati i Hrvatice, došlo također vrijeme da i svoje narodne ustanove, koje smo si kao slobodni iseljenici izgradili, očistimo od zarazne komunističke gube i nametnika. Naša je jednako dužnost, da sve ono, što je hrvatski iseljenik svojim naporim radom i žrtvama stekao i izgradio, očuvamo od međunarodnog komunizma, koji u službi boljševičkog komunizma hoće da oduzme svemu tome narodne, demokratske i američke značajke, pa da sve to stavi u službu komunističke, protuameričke propagande».⁶³

⁶³ Ujedinjeni Hrvati Amerike i Kanade, Poziv na Sveopći Hrvatski Sabor..., letak na 4 tiskane stranice.

Prema zaključku sastanka u Clevelandu od 17. ožujka 1946. na Hrvatski Sabor trebao je biti pozvan i Dr. Vlatko Maček. Odbor mu je poslao poziv. «Predsjednik se odaziva pozivu. Na sabor će doći on i njegov tajnik dr. Branko Pešelj. Trebalo je poslati putni trošak za obojicu gosta. U blagajni nove organizacije nije bilo novca. Predmijevajući dopuštenje, na sastanku izjavim, da ću sam smoći putni trošak. Uzmem iz blagajne Hrvatskog i Katoličkog Glasnika 2200 dolara, kupim putne karte: Pariz-Chicago i natrag te pošaljem. Kasnije je glasniku povraćena cijela svota».⁶⁴

Na američki Dan Rada 2. rujna 1946. održan je u Chicagu u Sherman Hotelu Hrvatski Sabor u prisutnosti od oko dvije i pol tisuće osoba od kojih je bilo 2112 delegata raznih hrvatskih društava i organizacija. Po ocjeni Rudolfa Erića, Sabor je bio «velika manifestacija i odzvanjao je čisto u duhu Hrvatskog Državnog Prava. Ne filozofski – ne diplomatski, već jasno i otvoreno».⁶⁵

Bez sumnje glavni govor održao je Dr. Vlatko Maček izjavivši se za hrvatsku državu, ali bez jasnog protujugoslavenskog stava. Silvije Grubišić sjeća se poslije više od trideset godina: «Dr. Maček svojim govorom na Saboru mnoge nije zadovoljio. Osobito se je zamjerio oborivši se na NDH. Usporedio ju je s praznom bačvom, na kojoj su obruči popucali. Rekao je, da ogromna većina hrvatskoga naroda nije uz Državu pristala».⁶⁶

Zanosni govor Velečasnog Ivana Stipanovića najviše je oduševio prisutne. «Zar nije Stipanović izrekao najpravaškiji govor i svak mu je pljeskao osim izdajica», piše Velečasni Ljubo Čuvalo.⁶⁷

Silvije Grubišić se sjeća: «Imali smo puno teškoća pri sastavljanju Rezolucija. Neki se sastavljači, poglavito pristaše HSS, nisu htjeli otvoreno izjaviti za hrvatsku državnost. Mislim, da smo se na prijedlog dr. Zorkina složili konačno poslati nacrt dr. Jurju Krnjeviću. Dva-tri dana prije Sabor zovne me dr. Dinko Tomašić na telefon pa će: 'Bit ćete zadovoljni s Rezolucijama. Prave su hrvatske. Da ih je sastavljao dr. Pavelić, ne bi mogle biti hrvatskije'. Zaista smo ih svi na Saboru prihvatili i poslali na predsjednika Trumana i druge vlade po svijetu. Osobito nam se svidio odlomak, kojim su Rezolucije osudile četničko i partizansko klanje Hrvata-muslimana».⁶⁸

Sabor je odobrio dosta opširan apel upućen Ujedinjenim Narodima, apel predsjedniku Trumanu, pozdrav Sv. Ocu Piju XII i apel na Hrvate i Hrvatice u Americi i Kanadi.⁶⁹

⁶⁴ S. GRUBIŠIĆ, n. dj., 307.

⁶⁵ R. Erić B. Jeliću, 3. X. 1946.

⁶⁶ S. GRUBIŠIĆ, n. dj., 308.

⁶⁷ Lj. Čuvalo R. Eriću, 13. IX. 1946.

⁶⁸ S. GRUBIŠIĆ, n. dj., 308.

⁶⁹ Tekstovi ovih dokumenata sačuvani su u Erićevoj ostavštini. Apel na Ujedinjene Narode sačuvan je u hrvatskoj i dvije engleske tiskane, ali ne istovjetne verzije. Prva engleska verzija tiskana je sitnim slovima na jednom dugom listu papira, a druga verzija – u mnogo boljem engleskom – tiskana je u obliku brošure od osam stranica. Naslovna stranica te brošure glasi: *Memorandum from the American-Croatian Congress to the Assembly of the United Nations*. Na str. 2. – 7. nalazi se tekst memoranduma, a osma je stranica prazna.

Na Saboru je bio izabran glavni odbor Ujedinjenih Hrvata od trideset i četiri osobe. Predsjednikom je bio biran Ivan Butković, glavnim tajnikom profesor dr. Dinko Tomašić, izvršnim tajnikom Velečasni Silvije Grubišić i blagajnikom George Ramušćak. Rudolf Erić bio je također biran u glavni odbor. Bez sumnje u tom su odboru po svome radu bile najvažnije osobe Silvije Grubišić i dr. Dinko Tomašić.⁷⁰ Mjesec dana kasnije Erić je pisao: «Sabor je prošlost. Bio je velika manifestacija i odzvanjao u duhu Hrvatskog Državnog Prava. Ne filozofski – ne diplomatski, već jasno i otvoreno».⁷¹

Na 18. rujna 1946. bio je zatvoren od komunističkih vlasti nadbiskup zagrebački dr. Alojzije Stepinac. Jedan od prvih Hrvata u svijetu, koji je poduzeo korake u korist nadbiskupa Stepinca bio je Rudolf Erić. Kao tajnik Pokreta Američkih Hrvata za Demokratsku Slobodu Hrvatske uputio je pismo predsjedniku Trumanu i državnom tajniku, ministru vanjskih poslova, James F. Byrnesu, već na 23. rujna 1946. U pismu je posebice naglašeno proganjanje svećenstva i oporbenih snaga u Hrvatskoj s molbom, da Truman odnosno Byrnes upotrijebi svoj utjecaj «u korist hrvatskog vjerskog vođe nadbiskupa A. Stepinca». Američko državno tajništvo odgovorilo je Eriću u ime predsjednika Trumana na 2. listopada 1946.⁷²

Pored iznošenja hrvatskog pitanja pred svjetsku javnost, poslije Sabora Ujedinjenih Hrvata od 2 rujna 1946. pred glavni odbor postavljali su se trostruki zadaci: 1) učvrstiti organizaciju i novčano je osamostaliti, 2) pomoći hrvatske izbjeglice u europskim logorima i 3) izabrati narodnjačku upravu u Hrvatskoj Bratskoj Zajednici. Bez sumnje bez skupljanja novčanih sredstava nije se moglo krenuti dalje. Između 27. listopada 1946. i 18. siječnja 1947. glavni odbor održao je tri sjednice i to u Chicagu, Sharonu, Pennsylvania, i ponovo u Chicagu.⁷³ Rezultat tih triju sjednica bio je *Proglas Ujedinjenih Hrvata* datiran 18. siječnja 1947. Proglas je bio potpisan od svih članova glavnog odbora i nekoliko dana kasnije tiskan u obliku letka i razaslan diljem Sjedinjenih Američkih Država. Proglas postavlja pred američke Hrvate trostruki zadatak:

«1) Da se odmah u svakoj našoj koloniji, pa i u najmanjoj, osnuje Mjesni odbor Ujedinjenih Hrvata, u koji će ući predstavnici svih hrvatskih društava u dotičnom mjestu. Razumije se, da su komunisti, ti izdajnici i neprijatelji radničke klase i svoga naroda, isključeni.

⁷⁰ Popis svih članova glavnog odbora naveden je u: *Proglas Ujedinjenih Hrvata*, od 18. siječnja 1947.

⁷¹ R. Erić B. Jeliću, 3. X. 1946.

⁷² R. Erić predsjedniku Trumanu i drž. tajniku James F. Byrnesu, 27. IX. 1946.; Drž. tajnik Byrnes Eriću, 2. X. 1946.

⁷³ O tim sjednicama ima dosta podataka u Erićevoj ostavštini. S. Grubišić R. Eriću, 19. X. 1946., poziv na sjednicu u Chicagu na 27. X. 1946.; Erićeve bilješke sa sjednice od 27. X. 1946.; o istoj sjednici R. Erić B. Jeliću, 29. X. 1946. i N. Šulentiću, 2. XI. 1946. O sjednici u Sharonu, Pennsylvania, 10. XI. i 18. XI. 1946. O sjednici u Chicagu od 18. I. 1947.; Okružnica S. Grubišića odbornicima.

2) Da svaki takav odbor, čim se osnuje, odmah organizira skupljanje novčane pomoći u svojoj okolici. Novac neka se sabire na osnovi sabirnih araka, koji su tiskani i svakome Mjesnom Odboru poslani od Glavnog Odbora Ujedinjenih Hrvata... Potrebno je, da se na taj način sakupi u najkraćem roku iznos od najmanje 100 tisuća Dolara.

3) da svaki Mjesni Odbor Ujedinjenih Hrvata u što kraćem roku sazove narodne skupštine, na kojima će se narodu govoriti o prilikama u svijetu, a napose u Hrvatskoj. Sa tih skupština neka se šalju predstavke na vlade Amerike, Engleske i Kanade, kojima se te vlade upozoravaju na priliku u totalitarnoj i komunističkoj Jugoslaviji. Neka se traži, da se hrvatskom narodu na temelju Atlantske povelje dade prilika i mogućnost da slobodno, pod međunarodnom kontrolom, provede svoje izbore, u kojima će bez ikakvog pritiska sa bilo koje strane sam birati svoje političke predstavnike, tako da hrvatski narod može sam slobodno odlučiti o svojoj državnoj, političkoj i gospodarskoj samostalnosti. U tim predstavkama treba tražiti od spomenutih vlada, da zaštite hrvatske izbjeglice ispod Titove strahovlade ta da se ni u jednom slučaju ne dopusti, da se ta naša braća i sestre izručuju komunističkim vlastima Jugoslavije, s razloga, što u toj zemlji nepravde i terora nema slobodnih sudova i što tamo svakoga, tko je protivnik komunizma čeka sigurna smrt. Sa tih skupština neka se jednako šalju na spomenute vlade najodlučniji protesti, kojima se osuđuje nepravedna osuda izrečena od komunističkih vlastodržaca nad Nadbiskupom zagrebačkim dr. Alojzijem Stepincem i neka se moli iste vlade, da se najodlučnije zauzmu, da zagrebački Nadbiskup bude odmah pušten na slobodu».

Na sjednici glavnog odbora održanoj u Sharonu, Pennsylvania, 10. studenoga 1946., Erić je pročitao izvještaj blagajnika Ramušćaka, koji je bio spriječen prisustvovati tome sastanku i zamolio Erića, da taj izvještaj iznese pred sjednicu. Do 26. listopada 1946., kada je izvještaj pisan, ukupni primitci bili su 8.381,29 \$, a ukupni izdaci 7.047,49 \$, tako da je tada bilo u blagajni 1.333,80 \$. Dobrovoljni doprinosi do održanja Sabora iznosili su 3.815,00 \$, na samom saboru sakupilo se 4.513,39 \$. Za putovanje dr. Mačeka u Sjedinjene Američke Države i natrag u Pariz, te za potroške dr. Dinka Tomašića ukupni izdaci bili su skoro 5.000,00 \$.⁷⁴

Na tim sjednicama glavnog odbora raspravljalo se je i o pomoći hrvatskim izbjeglicama u europskim logorima. Na sjednici u Sharonu, Pennsylvania, 10. studenog 1946., bio je Rudolf Erić izabran pročelnikom odbora za izbjeglice.⁷⁵

Na sjednicama je također bilo očito, da nema potpuno iskrene suradnje između odbornika, koji pripadaju Hrvatskoj Seljačkoj Stranci, i ostalih. Pokazivali su se već znakovi budućeg rascjepa. Silvije Grubišić piše odbornicima 28. studenog 1946., «Pred par dana dobili smo pismo od g. Blaža Kaušića, glavnog predsjednika HRSS u Americi, kojim zahtjeva reorganiza-

⁷⁴ G. Ramušćak, Izvješće primitaka i izdataka od početka do 26. X. 1946.

⁷⁵ R. Erić B. Jeliću, 12. XI. 1946.

ciju odbora Ujedinjenih Hrvata, jer da «nije sastavljen uz suglasnost članova HRSS».⁷⁶ Kaušićevo pismo, odnosno predavka, bilo je razmotreno na sjednici glavnog odbora održanoj u Chicagu 18. siječnja 1947. Silvije Grubišić ovako o tom piše odbornicima: «Povala se je malo dulja i ponešto žučlija rasprava o (Kaušićevoj) predavci. HRSS tražila je reorganizaciju odbora Ujedinjenih Hrvata tim da se sastavi neka vrsta radnog odbora ili nešto slično, koji bi imao zajednički rješavati sve poslove. Kako su prisutni odbornici bili protiv mišljenja, jer bi to još više otežavalo poslovanje, zaključili su, da se predavka ne može uzeti u obzir, jer je za svaku promjenu u odboru kompetentan samo Hrvatski Sabor».⁷⁷

U tim prvim mjesecima poslije Sabora počelo se je održavanjem skupština Ujedinjenih Hrvata. Jedna od prvih skupština bila je održana u Sharonu, Pennsylvania, 10. studenoga 1946. Predstavnici HSS počeli su u isto vrijeme održavanjem svojih posebnih javnih skupština od kojih je prva bila održana u Chicagu u studenom 1946., a bile su najavljene i slijedeće u drugim gradovima. To je dovelo Rudolfa Erića do zaključka već u studenome 1946., da predstavnici HSS, «sistematski i proračunato žele ubiti Ujedinjene Hrvate».⁷⁸

Poslije proglašenja od 18. siječnja 1947. zaredale su javne skupštine tokom te i slijedeće godine. Jedna takva skupština održana je u Akronu 23. ožujka 1947. Skupljeno je tada 315,00 \$ od kojih je odmah odvojeno 230,00 \$ za pomoć hrvatskim izbjeglicama.⁷⁹ Druga takva skupština održana je u Akronu 29. veljače 1948.⁸⁰ Bez sumnje glavnim govornikom na tim skupštinama diljem Amerike bio je Silvije Grubišić. On se sjeća, «Držali smo skupštine po različitim mjestima Amerike i molili za doprinose. Sam sam nabrojio sedamnaest noćiju što sam proveo za volanom, ne uzastopce, nego od vremena do vremena. Redovito bismo oglasili skupštinu za nedjelju. Poslije bismo se zaputili kući, da radnici stignu na posao na vrijeme u ponedjeljak jutro».⁸¹

Od ožujka do rujna 1947. Ujedinjeni Hrvati bili su najviše zaokupljeni pripremama za konvenciju (glavnu skupštinu) Hrvatske Bratske Zajednice. U ožujku 1947. Narodni Zajedničari, «izašli su sa svojim proglasom napolje i sa lozinkom Zajednica zajedničarima, napolje sa komunistima iz H.B.Z. Polako ali sigurno, svakim danom sve to više u američkoj štampi se piše i radi protiv komunista u Americi... Sa Butkovićem bio sam dva puta na večeri. Drži se dobro i učinit će sve samo da za njega glasamo. Ako ovako prosljede biti će dobro».⁸² Koncem lipnja Erić misli, da se zajedničarske stvari, «pri-

⁷⁶ S. Grubišić, Okružnica odbornicima, 28. XI. 1946.

⁷⁷ S. Grubišić, Okružnica odbornicima, 22. I. 1947.

⁷⁸ R. Erić B. Jeliću, 24. XI. 1946.

⁷⁹ R. Erić S. Grubišiću, 26. III. 1947.; R. Erić Korneliju Ravliću 26. III. 1946 i R. Erić G. Ramušćaku, 13.V. 1947.

⁸⁰ R. Erić S. Grubišiću, 29. I. 1948. i 20. II. 1948.; S. Grubišić R. Eriću, 17. i 23. II. 1948. Pored Silvija Grubišića na tim skupštinama bili su glavnim govornicima Stanko Borić i Anton Klobučar.

⁸¹ S. GRUBIŠIĆ, n. dj., 311.

⁸² R. Erić B. Jeliću 11. III. 1947.

lično dobro razvijaju», te ocjenjuje, da «20 glasova će odlučivati konvencijom».⁸³ Erić je bio izabran delegatom na konvenciji.⁸⁴ Uoči same konvencije ovako Erić ocjenjuje situaciju, «Kako stoji s konvencijom? Slabo. Do danas, a već su svi delegati izjavljeni, bojim se većine nemamo. Razlog? Dolazi na konvenciju oko 50 novih (delegata), za jedne se ne može reći kamo pripadaju a drugi sjede na plotu i ne znaju na koju stranu. Jedino nam može pomoći činjenica, da je ovdje došlo do potpune nesimpatije za Jugoslaviju i Tita. U najboljem slučaju prevladat će 15-20 glasova».⁸⁵

Konvencija Hrvatske Bratske Zajednice započela je radom u Pittsburghu u ponedjeljak 15. rujna 1947. Na konvenciji je bilo burno ali su narodni zajedničari od početka gubili prijedloge s oko 30 ili više glasova. Najglasniji je bio bivši časnik američke vojske, rođeni Amerikanac hrvatskog podrijetla, Kostelić. On se je posebice okomio na delegata Harrya Justića, odvjetnika iz New Yorka, koga je sud u New Yorku osudio za komunistički rad na tri mjeseca zatvora i 500,00 \$ globe. Kostelić je tražio, da se Justić ne prizna delegatom. Na glasovanju je Justić kao delegat dobio 166 glasova, dočim su 133 glasa pala protiv njega. Vidjevši nemoguću situaciju, narodni zajedničari su napustili konvenciju, računajući da konvencija neće imati dovoljan broj glasova (kvorum) za biranje novog odbora. Iako krnja, konvencija je birala novi odbor. Narodni zajedničari podnijeli su tada tužbu američkom sudu, da sud odluči je li odbor pravovaljano izabran ili nije, te da donese odluku o rješenju spora. Parničenje se je povlačilo kroz nekoliko godina, a da situacija nije bila izmijenjena. Predsjednikom Hrvatske Bratske Zajednice postao je Vjekoslav Mandić, Hrvat jugoslavenske orijentacije ali nekomunist. U odboru je bilo, bez sumnje, priličan broj Hrvata članova komunističke stranke ili pak njezinih simpatizera.⁸⁶

Poraz narodnih zajedničara na konvenciji Zajednice u rujnu 1947. predstavlja početak silaza s javne pozornice priličnog broja iseljeničkih hrvatskih vodstvenih ljudi na čelu s Ivanom Butkovićem. Ti su ljudi bili vidljivi u hrvatskom iseljeničkom životu kroz prethodnih dvadesetak godina. Ni hrvatski komunisti i njihovi pomagači, koji su tada preuzeli vodstvo Zajednice, neće uspjeti trajno zagospodariti Zajednicom. Koncem 1960-ih godina Zajednica će se ponovno početi vraćati na američke i hrvatske staze.

⁸³ R. Erić B. Jeliću, 27. VI. 1947.

⁸⁴ S. Grubišić R. Eriću, 1. VII. 1947.: čestita mu na izboru za delegata.

⁸⁵ R. Erić B. Jeliću, 28. VIII. 1947.

⁸⁶ R. Erić B. Jeliću, 17. IX. I 19. XI. 1947.; S. Grubišić, Odbornicima U.H., 25. XI. 1947.

SUMMARY

CONTRIBUTION FOR THE HISTORY OF CROATIAN
IMMIGRANTS IN THE U. S. A., 1941 - 1947

The author is dealing with political activities of some Croatian immigrants in the USA from 1941 to 1947. They were advocates of independent Croatian state and were opposed to the restoration of Yugoslavia. The article is based on documents from the documentary collection of Rudolph Erich. He was prominent Croatian immigrant from Akron, Ohio, and active member of several Croatian organizations in the US. After the dissolution of the Croatian Home Defender (*Hrvatski Domobran*) in May 1941, some of its former members in Akron, Ohio continued with their political activities within the frame of American Croatian Citizens Club.

Under the influence of Ivan Šubašić, former Croatian Ban and prominent member of the Croatian Peasant Party, the Croatian Fraternal Union (CFU) expressed its open support to Tito and his communist partisans in 1943. That was opposed by many of the CFU members, including Rudolph Erich.

Gathering of Croatian patriotic forces on the national level had begun in September 1943, when the Supreme Council of American Croats was founded in Chicago. Well-known Croatian priest and leader of the Croatian Circle in the US and Canada (*Hrvatsko kolo*) Rev. Ivan Stipanović was among founders of the Council. Although the Croatian Circle and *Hrvatski Domobran* were in grave conflict before the WWII, Rudolph Erich joined the activities of the Council and established close cooperation with its president Stipanović. In October 1944 the Council changed its name into the Movement of American Croats for Democratic Freedom of Croatia. The Movement was very critical of Tito's communist partisans, as well as to the Chetniks of Draža Mihailović. In their Memorandum released in early December 1944 the Movement members attempted to inform American authorities and public about crimes committed by Italian Fascists and German Nazis, Chetniks of Draža Mihailović and Tito's partisans. The Movement demanded the establishment of independent and democratic Croatian state.

In 1945 some of Croatian immigrants that had been supporting Tito and new communist Yugoslavia during the war, had realized that the new communist regime in Croatia imposed brutal communist dictatorship in the country. Therefore, some of them withdrew their support and joined those forces that were demanding the establishment of independent Croatia. Former president of the Croatian Fraternal Union Ivan Butković was one of them.

Since the facts about the horrors of the communist oppression became widely known, different organizations of American Croats demanded the foundation of new and united Croatian political organization. Therefore, they initiated the organization of Croatian Congress, which took place in Chicago on December 9, 1945. In a meantime, some of Croats that were disappointed with communist regime in Croatia led by Ivan Butković foun-

ded the Alliance of American Croats. The Alliance expressed its readiness to accept Yugoslav state, but demanded free and democratic Croatia as well. In March 1946 the Alliance joined newly formed United Croats of America and rejected Yugoslav idea.

In January 1946 the Movement for Democratic Freedom of Croatia issued an Memorandum, that was sent to the United Nations. In Memorandum the horrors of communist oppression in Croatia were presented to the public and world leaders.

Finally, on the meeting of different political groups in Cleveland in March 1946 organization called the United Croats of America and Canada was founded. That organization became central Croatian anti-communist organization in the USA, which demanded the establishment of independent Croatian state.

Key words: Croatian immigrants, politics, World War Two, Croatian State, Croatia